Kratić „Novosti"

BIBLIOTEKA HRVATSKOG AUTORSKOG DRUŠTVA
B. H. A. D.

MILAN BEGOVIĆ

„... I LELA ĆE NOSITI KAPELIN!"

Drama iz života jedne dalmatinske provincijalke u 4 čina.

ZAGREB 1941

Tisak Zaklada Tiskare Narodnih Novina u Zagrebu

8803

MILAN BEGOVIĆ

„... I LELA ĆE NOSITI KAPELIN!"

Drama iz života jedne dalmatinske provincijalke u 4 čina.

ZAGREB 1941

LICA:

LELA (18 god.)
BOŽINA BATOVANJA, oštar i posjednik, njen otac.
KATA, njegova žena i Lelina mati.
JOSO REBAC, (45 god.).
DOMINA, njegova sestra.
BARE, student tehnike, njen sin.
FRA JERE, župnik.
LJEKAR.
ZANZA, penzionirana primalja.
JANDRIJA, pudar kod Repca.
LUCA, kuharica.
ŠJORA FILA,
PISMONOŠA,
PERA, djevojka kod Batovanje.
DJEČAK, što dolazi po vino.
DJEVOJČICA, što prodaje ljubice.
PROTO.
PROLAZNICI, gosti u oštariji. Radnici, što kreče zidove.

Radnja se događa u malom varošu Vrlici, u dalmatinskom Zagorju. I. ČIN u ljetu 1930., u Batovanjinoj oštariji, a II. ČIN u proljeće 1931. pred istom oštarijom. III. i IV. čin u ljetu 1938.

Za pozornicu preradio Fred Alten.

I. ČIN

POZORNICA: Oštarija Božine Batovanje. Velika prostorija u prizemlju bijelo okrečena, posalidžana, tavanice su joj na gredama, ispod kojih se proteže s kraja na kraj okagača, poduprta s dva jaka balvana. Lijevo, sprijed i sa strane, dugi stolovi, bez stolnjaka, uz njih, sa obje strane, klupe i gdjekoja seljačka tronoga stolica s polukružnim naslonom. Desno, sprijeda, uza zid, na niskom podnožniku, visoka polica s više odjelaka za čaše, veće i manje, vrče od priproste pečene gline, išarane jednostavnim ornamentima. Jedan dio police ima vratašca od tanke žice: tu je zaklonjeno jelo, da ne mogu muhe do njega, pred policom, u razmaku od jednog aršina po prilici, banak, na njemu kantar, utezi, nekoliko ovećih boca ili vrč s vinom, vodom, ili rakijom za hitnu uporabu, pod njim litre, polučaci i manja burad za vino i rakiju. U banku škrabija za novac, papire i račune, nad njom u banku uzana rupica, kroz koju se spuštaju pare, kad ne treba vraćati kusur. Između banka i police klupa. Pred bankom okrugao sto, s dvije-tri stolice. Desno uz banak basamaci, što vode do vrata, koja vode u prvi boj, s jedne i druge strane na basamacima ograda od drvenih stupića. Ispod basamaka mala vratašca, što vode u kuhinju. Lijevo u čošku orkestrion, koji zasvira, kad se kroz jednu rupu na njemu ubaci novac. Na zidu lijevo dvije oleografije u zlatnim okvirima, zamazanim od muha. Na sredini okagače visi velika petrolejska lampa. U pozadini četiri pendžera s rešetkama, pred kojima su drvene kutije s mažuranom, kaloperom i fuksijama. Između drugog i trećeg pendžera velika vrata sa staklenim vratnicama, otvorena širom, što vode u stobor pred kuću, kojemu su sa strane prazni zidovi susjednih kuća, a sprijeda je odijeljen od teste ogradom od zeleno obojenih žioka. Na ogradi dvokrilna vrata također od žioke.

VRIJEME: Predvečer, jedne subote mjeseca kolovoza 1930.

Kad se digne zastor, sjedi LELA uz okrugli stô s nekakvim pletivom u ruci. Odjevena na građansku, u pletenoj bluzi kratkih rukava i uzanim dekolteom. Crne, poluotvorene cipele. Oko vrata nosi ogrlicu od ćilibara, a nekoliko tankih srebrnih narukvica oko ruke. Plave kose ošišane na moderni način. 18 joj je godina. Čitavo njeno držanje odaje težnju, da se pokaže što više građanski otmena. Za to se i opaža u mnogoj njenoj kretnji, u namještenoj suzdržljivosti i hladnom preziru svoje okoline neka laka, nipošto pretjerana ili nesimpatična afektacija. Ima u njenoj ličnosti mnogo djevojačkog čara, vedre naivnosti i mekoće, pogotovo u općenju s ljudim, kojima mora da se prikazuje drukčijom nego li uistinu jest. Za bankom stoji njena mati KATA, žena četrdesetih godina, suha, ispaćena, odjevena, kao što se nose vrličke varošanke, u tamnoj jednostavnoj kamižoli, s crnim krožetom nategnutim vrpcama i saboranom modrom suknjom. Počešljana s crtom u sredini, priljubljenim vlasima uz obje strane glave, koje se svršavaju u malo klupče na zatiljku. Do nje pred otvorenom škrabijom njen muž BOŽINA, pedesetgodišnjak, visok, mršav, na dugom tankom vratu mala glava, u kojoj migaju sitne plave oči bez trepavica i obrva, sijed, kratko ošišan, nemirnih ruku s dugim koštunjavim prstima. I on je odjet na varošku s krožetom zakopčanim o dva srebrena puca na lijevoj strani, u rukavima od košulje, na kojoj nema okovratnika, zakopčanom ispod grla, u tijesnim čakširama, koje imaju ravne džepove s jedne i s druge strane, a nogavice im pri dnu otraga, do postola, razrezane i spojene sponama. Kad hoda, kao da pomalo hramlje i podupire se štapom, koji izgleda kao skraćena šljaka. Njegov kopoporan i kapa prebačeni su preko jedne stolice.

Za vrijeme igre vide se kroz pendžere, vani na testi, PROLAZNICI, što idu čas s jedne, čas s druge strane, po jedan, po dva, a i više njih zajedno, gdjekoja žena s vučijom na glavi, sluga nečiji, što goni magare natovareno vrećama pred sobom itd.

BOŽINA *(je dosada vadio novce iz škrabije, brojio ih i poredao na banak. Onda se naglo okrene prema Kati, pa upita zagrižljivo):* I to je sve?

KATA *(suho):* Sve.

BOŽINA: Sedamdeset tri dinara i pedeset. Na zdravlje! Sedamdeset tri dinara.

KATA *(porugljivo):* I pedeset.

BOŽINA *(uzbuđeno):* Jest. A koliko si maknula na stranu?

KATA *(krsti se):* O, u ime Oca i Sina...

BOŽINA *(siđe s podnožnika i opet prema ženi):* Kao da je ne znam! Kradete vi mene.

LELA *(uvrijeđeno, koja je dosada mirno plela, okrene se hitro)* Ćaća!

KATA *(srdito):* Ti kradeš nas! Ni žice konca ne može da kupi čovjek, ni aršin gajtana. Pa šta misliš, dokle će ovako?

BOŽINA *(je i ne sluša, neg pođe prema Leli):* Reci ti, šta ste potrošile danas?

LELA *(odlučno):* Ni pare, ćaća. Duše mi. *(Pokaže na klupko od svog pletiva).* Posljednji moj trošak bio je za ovo klupče, a sam si mi dao pare za nj.

KATA *(u gnjevu):* Kako te nije stid, da ti kći, djevojka za udaju, nema što da metne na se! Ne može ni da se pokaže pred svijetom ovakva, kakva je.

BOŽINA: Čestita cura i ne treba da se pokazuje. Nije moja kći roba na prodaju.

KATA: Al ovdje mora da se pokazuje. Svijet amo zalazi i vidi je. Svak tu zaviri: i načelnik i sudac i ljekar.

BOŽINA: Pa ovakvu, kakva je, može svak da je vidi. Gledaj — kao kakva *šinjorina.* Ošišana kao fratar. Ne fali joj neg *kapelin.*

KATA *(zajedljivom porugom):* Kad ti gradiš kraljevski palac, može i ona da metne kapelin.

BOŽINA *(je međutim došao do orkestriona, kucne zglobom od kažiprsta po njemu):* Ima li šta u njemu, Lele?

LELA: Šta ćeš da bude? Jedva da je dva tri puta zasvirao od nedjelje.

BOŽINA: Daj amo ključ.

LELA *(digne se, pođe zlovoljno do orkestriona, uzme ključić, što je stajao na njemu, i otvori pretinac, gdje pada novac):* Velim ti, da čitavo vrijeme nije svirao. Evo. Sedam dinara.

KATA: Pa ne ćeš valjda da joj uzmeš i to?

Božina *(pokupi pare):* Sedamdeset i tri i sedam je 80. A meni treba četiri stotine da platim majstore i argate.

KATA: Malo ti pomoći od tih njenih sedam dinara.

BOŽINA: Ravno nadnica za jednog argata.

LELA *(prijekorom):* Pa sam si rekao, da je moje sve ono, što padne unutra!

KATA: I još će reći, da mi njega krademo. Mi — njega! A on dolazi amo i nosi sve, kao da vrši rubačinu.

BOŽINA *(drekne):* Svoje nosim... Jes' čula? Svoje nosim. Trebam. Ne će nitko da radi za mukte. Fabrika ne može da stoji, ona hoće da raste, hoće pod krov, kao i ti pod *lumbrelu,* kad kiša pada.

LELA *(se vrati k stolu, uzme pletivo, iziđe pred kuću i tamo sjedne. Vide joj se kroz pedžer glava i ramena.)*

KATA: Prokleta ta tvoja fabrika! I svaka greda na njoj i svaki kamen! A da bi šta bilo od nje, ali ništa, osim propasti. Ja znam samo jedno: da će ono kamenje, kojim zidaš taj tvoj babilonski turanj, poslužiti samo za naš grob. Za tvoj i za moj.

BOŽINA *(sluša i ne sluša ženu, pođe do banka, povuče desnim dlanom ona 73 dinara i dočeka ih na rubu banka u lijevi, pa ih strpa u džep):* Samo ti brebonji, stara, samo ti brebonji! Lako je tebi, ali meni treba ravno četiri stotine.

KATA: A tko te je gonio, da gradiš gospodske dvore s mrvama, što se kupe od nekoliko polučaka i od one mužike tamo? Gdje ti je pamet bila, jadan ne bio! Uhvatila te veličava bolest, pa sve hoćeš nešto silno, golemo, a kesa ti je sitna kao mjehur od kozlića.

BOŽINA *(ne haje za njenu prodiku, drži jednu ruku iza leđa, i prstima računa):* Majstor 150, argati 70, kamenjari 40, klesari 80, kiridžije 60 — ravno četiri stotine. *(Odluči se, drugim tonom):* Čuješ, ženo. Pođi do Repca!

KATA *(trgne se i nakostruši):* Ne idem. Tamo više ne idem.

BOŽINA: Večeras je ovdje zabava, a sutra je pazarni dan. Vratit ćemo mu.

KATA: I pred osam dana govorio si tako. A onda si morao da platiš gvožđiju, što je došla iz Splita, i Rebac još čeka na svoje pare. Kad prođe ovuda, sakrivam se, da me ne vidi, kao da sam ga pokrala. Ne idem ja više tamo. Zašto ne pođeš sam?

BOŽINA: Ne volim ti ja one njegove prodike i mudrovanja. Kad počne da mi soli pamet —

KATA *(prekine ga):* A misliš, da je meni ne soli?

BOŽINA *(nestrpljiv, žestoko):* Ideš ili ne ideš? Mene dolje čekaju ljudi.

KATA *(skoro uplašeno, požuri):* Idem, idem, u ime Božje. *(Izlazi sredinom):* Eto ti đavle i fabriku i majstore i argate... *(Izgubi se).*

BOŽINA *(ostane sam, pođe računajući neprestano prstima iza leđa, do banka, otvori škrabiju, prevrća papire u njoj, saginjući se traži, konačno je zatvori, pođe k srednjim vratima, stane, pogleda Lelu, što sjedi vani pred kućom):* Nu ga vidi, plačeš! Lijepo, bogme! Žao ti je za ono nekoliko dinara, što si dala ćaći.

LELA *(izvana):* Ništa mi nije žao, ćako. *(Digne se, priđe k njemu, zagrli ga povukavši ga malo unutra):* Tebe mi je žao! Sve bih ja tebi dala, da imam. I matere mi je žao. *(Spusti ruku s njegova ramena):* Gložite se kao da ste dušmani. Nikad dobre riječi među vama. Dok nije bilo one nesretne fabrike — *(Pođe k stolu u sredini, a on za njom.)*

BOŽINA *(primi je za lakat i okrene je k sebi):* Eto, vidiš! Fabrika njoj ide uz nos. Umjesto da me pomaže i da se raduje, a ona bijesni proti njoj, kao da zidem džamiju! I čitav hatar digla na me kao na hajdučkog harambašu.

LELA: Nije tako, ćaća.

BOŽINA *(uzbudi se opet):* Šta nije? Kako nije? *(Primi je za rame i gurne je na stolicu):* Sjedni, molim te, i slušaj. Najprije je, u ispovjedi, nahuškala fratra protiv mene. Znam ja. Mjesto da se kaje za svoje grijehe, ona me ogovara pred licem Božjim. Zvao je mene fratar: — Poludio si, Božina, umest ćeš se s onom tvojom gradinom! — A sudac? I on, kad me sretnu jedamput: — Boga mi, Božina, sišao si s pameti! — Načelnik jednako: — U što si, čovječe, zajunio? Svršit ćeš u Šibeniku. Najzadnji notar: — Da sam ja na Katinu mjestu, ja bih s tobom pod kuratelu! — *(Ražesti se):* I nema nego da me svežete i bacite u luđačku košulju!

LELA: Ljudi tako govore, svaki po svojim mislima. Vide oni, kao i mi, da se tu harči novac utaman. Bogme, ćaća, mater ti nije nikad prigovorila, dok si gradio svojim novcem. Ti si ga sticao, ti ga i rasticao. Al otkad ono poče da prodaješ parče po parče zemlje, da se dužiš — Po meni radi, šta ti volja, al ja slutim, da će sve to biti naša nesreća: i tvoja i materina i moja.

BOŽINA: *(uzbudi se):* Šta vi znate! Ne razumijete ništa, zatucane, kao što jeste, u vašem kokošjem mozgu.

LELA: Jest, ćaća, ja te uistinu ne razumijem! I htjela bih da te pitam, samo se nemoj ljutiti.

BOŽINA: Pa da čujem. *(Sjedne do nje)* Evo, pitaj!

LELA: Sjedi. *(Od sjedne uza nju)* Vidiš, ćaća, rekao si malo prije, da te ne razumijem, ali ja bih htjela da te razumijem. Sve mislim, kad bih te razumjela, da bih te i bolje kumpatila. Reci mi, molim te, pravo i iskreno, zašto gradiš tu tvoju kućerinu i za koga? I zašto baš onoliku? Šta će sve to biti u njoj? I kad misliš da je svršiš?

BOŽINA *(se zamisli, pređe nekoliko puta desnim dlanom preko glave i teško se odlučuje da odgovori):* Na sve to, kćeri, i ne znam ni sam šta da ti odgovorim. Da ti pravo kažem, nisam se nikad ni pitao. Zašto gradim? E, pa zato, da gradim. Da sanjam, da se nečim, kako ono ti reče maloprije, opijam kao onaj opančar sa svojim polučacima. Volim ti ja to. Onako, da se vadi kamenje, da se kleše, da se tuca škalja, gasi klak i sipa pržina. Pa zidari, tesari, argati, a onda *(stravstvenim drhtanjem u glasu):* da rastu zidovi, jedan palac, dva palca, pedalj, lakat, aršin i ograđuju prostore, u koje gledaju vrata, pendžeri — sve veliko, široko, golemo, puno zraka, puno sunca i

mjesta, mjesta, kćeri, za čitav varoš, ne samo za nas troje, neg za stotine. Nek sve to šeta iz kamare u kamaru, nek se penje po stepenicama i spušta po njima, nek ulazi, nek izlazi — eto, zašto zidem! A kad ću svršiti, na to ni ne mislim. Nije to posao od jedne, dvije ili pet godina... *(Nenadno, stvarno):* Je l', me razumiješ?

LELA *(je gledala, kroz mutne oči u oca, nekim čudnim suosjećajem, skoro zanosom):* Razumijem te, ćaća, dobro te razumijem. *(Ponešto tužno):* I sa mnom je isto tako. I ja ti sanjam svoj čardak na oblacima. U njemu je sve lijepo, mnogo sunca, mnogo sreće i — *(Ritartando, više za se)* I šta ti ja znam.

BOŽINA *(ne da se povući od njenog raspoloženja, gleda na testu i konačno opazi* KATU, *kako se ustavila u razgovoru sa ŠJOROM FILOM):* Pogledaj, molim te! Jedva čekam da se vrati, a ona se dala u divane — *(Pođe k vratima):* Ma gdje si više, ako Boga znaš!

KATA *(prilazi s teste sa šjorom FILOM):* Doć će sam ovamo. Reče, da ga pričekaš.

ŠJORA FILA *(ustavi se na vratima):* Dobra večer, Božina. *(Leli:)* A ti ćerce, dođi malo sa mnom.

BOŽINA: Dobra večer, Šjora File. Šta radi stari?

ŠJORA FILA: Šta ćete da radi? Brontula ka' i vi. *(Primi Lelu ispod ruke.)* Dođi. Imam nešto za te. (ONA i LELA *odu testom.)*

BOŽINA: Šta veli Rebac?

KATA: Ništa ne veli. Pogledao me, nasmijao se i rekao: — Neka me minut pričeka, eto me odmah tamo.

BOŽINA: Znam ja taj njegov minut! *(Brojeći prstima iza leđa i pomalo hramljući o šljaku).* Neka ga čeka onaj, koji ga treba. *(On hoda gore-dolje. Ondase ustavi).* A šta je htjela Šjora File s Lelom?

KATA *(za bankom, gdje posprema):* Njezina se Nanica udaje, pa ima za Lelu dvije-tri Naničine haljine.

BOŽINA *(zagrižljivo):* Sirota Lela, nema šta da obuče!

KATA: I nema. Kad si joj posljednji put što kupio? Baš ti je na diku, što ti kći mora da oblači ponošenu tuđu robu.

BOŽINA: Tužila si se na me — jeli ? I Šjora Fila se smilovala.

KATA: Kao da ona ne vidi i sama! Zna ona, da se Lela cijelo ljeto povlači u onoj jednoj bluzi.

REBAC *(ulazi s teste, užurbano, poslovno. On je krupan, ovisok u četrdesetiosmoj godini, hitar u kretnjama, brz u riječima, na mahove agresivan, a u isti mah pomirljiv, katkada dobroćudno porugljiv, drastičan, otvoren, bez petlje na jeziku, ali širokogrudan i bez zlobe. Inače prilično tašt na sve, što je njegovo i s njime u vezi. Pune, prosijede brade i kose, živih crnih očiju, s bujnim obrvama. Ulazeći traži po oštariji Božinu, koji se ustavio negdje kraj orkestriona):* Gdje je taj Salamun bez salamunske mudrosti? *(Opazi ga.)* Ah, tu si! Dobra večer! *(Približi mu se i pruži ruku.)*

BOŽINA *(kao da ne vidi njegove ruke, uvrijeđen):* Salamun! Salamun! Zašto Salamun?

REBAC *(široko jovijalno):* Zar ne gradiš tamo dolje hram veći od Salamunova? A ruke mi ne daš — a? *(Prihvati ruku, koju mu sad pruža Božina preko volje.)* Čudo da me ne ne izbaciš na testu? Samo: ja sam jači od tebe. I mlađi.

BOŽINA *(podrugljivo):* I pametniji.

REBAC: To nisam rekao. To bi ti znala reći tvoja žena. *(Kati):* A, Kate?

KATA *(neprestano za bankom):* Ah, moj šjor Jolo! Radije nego novaca, da mu pozajmite malo pameti.

REBAC: A, jok! Tu ja trebam za se. Pamet se ne pozajmljuje. Nje nikad dosta. *(Priđe k stolu, kraj kog je Božina, izvadi tri, četiri krupnije banke i stavi ih preda nj.)* Evo. Da sam pametan, kako ti kažeš, ne bih ti dao ništa.

BOŽINA *(se ne makne, da uzme novac):* Hvala ti! *(Malo kasnije):* Dat ću ti obveznicu na sve, što sam ti dužan. I ovu kuću u zalogu.

REBAC *(se uskomeša i prasne u smijeh):* Jesi ga čula, Kate? Obveznicu? I još kuću u zalogu. Kao da

ja nemam svoje kuće? Zar sam ja lihvar kakav? Il možda tjeram zanat s parama? Dajem samo, kad hoću da pomognem. I radujem se, što mogu da pomognem. Nadam se, da ćeš se i ti radovati, kad budeš mogao da mi ih vratiš.

BOŽINA: Vratit ću ti. *(Uzme novac, odmata ga i hoće da ga prebroji.)* Koliko je tu?

REBAC *(pokrije novac dlanom):* Brojit ćeš poslije za se. Ja znam, koliko je. Sad požuri, da ljudi ne čekaju.

BOŽINA *(stavlja novac u džep od čakšira):* Hvala ti još jedamput. *(Uzme kapu i koporan, pa da će proći mimo Repca.)*

REBAC *(ga naglo pridrži za lakat i okrene prema sebi):* Čekaj tren. *(Oči u oči s njim:)* Kako bi bilo, da digneš ruke s te tvoje fabrike? Da na prednjoj strani napraviš malu kućicu na jedan boj, s tri četiri pendžera.

BOŽINA: Ne ćemo to. Šta je započeto, nek se i dovrši.

REBAC *(nastavlja):* A oni zidovi uokolo nek zatvore avliju, gdje bi se mogao udesiti velik kokošinjak.

BOŽINA *(istrgne se iz njegove ruke):* Idi, mani me se! Ne gradim ja kokošinjake.

REBAC *(opet ga ustavi, ironično):* Ne, ti gradiš Saraj kao Sultan u Stambulu! Al slušaj dobro, šta ću ti reći. Da mi više nisi dolazio po pare za tu tvoju fabriku! Treba li ti za kuću, za porez, za bolest, uda li ti se kći il rodi li ti se sin il umreš, pa ti treba za ukop, *(Kata s osmjehom)* koliko god hoćeš i kad god hoćeš, al za onaj tvoj Solomunov hram: ni pare, Jes' čuo: ni pare!

BOŽINA *(ga gleda prezirno preko ramena, onda iznenada izvadi banke iz džepa i stavi ih pred Repca):* Drži! Ne trebam ih! *(Pođe k izlazu.)*

REBAC *(uzme novac, zakrči mu put i turi mu ga u džep):* Eh, bogami, poludio si! A da ih ja uistinu uzmem natrag? Čim ćeš onda da platiš ljude večeras? Idi, idi, *(Gura ga k izlazu i gleda posmijehom za njim, kako se naslanja na svoju šljaku. Kad Božina iziđe, okrene se on Kati):* Vidi ga, molim te, kako hini s onom svojom *kroculom.*

KATA *(porugom):* A zdrav je u hodu kao zec!

REBAC: Ima i u nogama *fantažiju* — kao i u glavi. Eh, da, misli, da mu *krocula,* daje kakvu *importancu.*

KATA: Jadna ti mu je ta njegova importanca, moj šjor Joso! I jadne smo ti mi s njim! Dobro ste mu rekli, da ne date više ni pare.

REBAC: Jest, ali ti ipak dolaziš k meni, da mu ih dam. Rad tebe sam mu ih i dao.

KATA: Kako da ne dođem, majko moja, kad me tjera? Dvaest godina, što smo se uzeli, i uvijek sam ga slušala. Nikada se nisam usudila, da mu rečem: ne ću. Pa kako bih sad najedamput.

REBAC: Jedamput se mora početi.

KATA: Kad ne mogu, šjor Joso, nikako ne mogu. Čini mi se, da bih ga ponizila pred svojim vlastitim očima. Pa muž mi je, ne bilo ga, dabogda!

REBAC (žestoko): Muž ti je! Muž ti je! Ništa ti nije, kad je taki.

KATA: Nije on meni nikad bio hrđav. Nit je pio, ni kartao, ni trčkarao za drugim ženama, al eto, uhvatila ga ta bolest, kako ono i vi velite, *fantažija.*

REBAC *(prekine je):* Sve ste vi takve! Glavno je, da ne pije, da ne karta, da se ne zapetlja o kakvu suknju, koja nije vaša, pa mislite, da ste onda dužne da sve podnosite i da tim vašim dragim muževima robujete do smrti. Zato: Pravo ti je, kako ti je. Ne tuži se. On je gospodar nad tvojim životom, a ti sluškinja ponizna. Eto, vidiš, zbog toga se ja nisam ženio. Svaka bi mene uzela i bila bi krotka i poslušna, jer šta misliš: postati ženom Jose Repca! Valja mu grliti koljena i dizati mu poljupcima prašinu s čizama. Al ja takve žene ne trebam! Radije ovako sam, neg imati nekog uza se, što dršće kraj mene od pokornosti, od zahvalnosti i misli, da mora činiti sve i u svako doba, štogod ja hoću. Kad ne mogu imati ženu, koja je isto, što i ja, gospodarica svega moga, gospodarica svoje volje i svojih misli, koja zna da reče kao i ja: ovo hoću, ovo ne ću, onda radije nek su oko mene plaćeni sluge i sluškinje, koji se natječu, da me dvore i da me slušaju — jer ih plaćam.

KATA *(mane rukom):* Govorite tako, jer ne znate, kakav je čovjek, kad postane mužem. Onda mu udari u glavu sila, sebeljublje i đavo bi ga znao, neki prkos i moraš da se pokoriš i duraš.

(Ulaze s teste LELA i BARE, On nosi nekakav zavezak.)

LELA: Oh, šjor Joso je još tu! Vidite, kakvog sam kavalira našla. Uzeo mi je paket, da ne nosim sama. *(Uzme mu savezak iz ruke i stavi ga na banak)*

REBAC: Hoće moj Bare, hoće. Naučio je on to u Zagrebu, na univerzi. Zna on, kako se dolazi do simpatije lijepih žena.

BARE: *(Visok, vitak, dalmatinski tip, vrlo elegantan, obrijan, crnomanjast):* To bi i ti učinio, da sretneš kakvu damu, koju poznaš.

REBAC: Ja? Varaš se, sinko. Od tako malog paketića *(pokaže na zavezak na banku)* ne će se ni najnježnijoj dami slomiti ruka. Ja bih drage volje pomogao kakvoj ženi, što je uprtila na leđa breme drva ili nosi vučiju s vodom na glavi — al ono —

LELA: Nemojte tako s njim, šjor Joso. Ja to znam da cijenim.

REBAC: A ja ti velim, ne daj ti puno na to. Pogotovo kad to od njega dolazi. I ne slušaj ga previše. Vjetar ti je on. Dolazi — prolazi. *(Bari):* Kad bude ura od večere, dođi u kafetariju po me. *(Kati):* Laku noć, Kate. *(Iziđe odlučnim korakom.)*

LELA: Naljutio se, izgleda.

KATA: Šta bi se naljutio. Taki je on uvijek.

BARE: On drži, da sam još u gimnaziji i zaboravlja, da su mi već 23 godine. Vidi se, da je ostario.

KATA: Nemojte tako! On je kao mladić kakav. Mogao bi jedan dan i da se oženi.

BARE: Ujak? Idite, gospođo Kate. Ne bi on to učinio zbog nas. Doduše, ostario je, ali nije pobenavio. Zna on dobro, da se čovjek njegovih godina ženi za drugoga.

LELA: Nije on baš ni tako star.

BARE: Skoro triestak godina više od tebe!

LELA *(materi):* Zapali svijeću, majko. Već je mrak.

BARE *(Kati, koja hoće da se uspne na stolicu da dohvati lampu):* Pustite, ja ću.

KATA: Ne, ne, uprljat ćete ruke petroljem. A ja i onako moram da je očistim. *(Digne lampu s lire, na kojoj visi, siđe sa stolice i iziđe desno ispod stepenice.)*

BARE *(priđe k Leli, koja stoji sprijeda, desno, kraj police. Primi je preko ramena i poljubi je):* Čitav dan čekam na ovaj tren. *UPALJIVAČ pali fenjer na ulici.)*

LELA *(u njegovom zagrljaju, prede mu preko glave rukom):* Jesi li čuo, dragi? Ti si vjetar. Dolaziš i prolaziš. *(Toplije:)* Je li, da nisi? Reci, da nisi

BARE: Jesam, srce. Vjetar, koji prolazi i tebe sobom nosi.

LELA: Još dva-tri dana, pa nisi više tu. Ostavit ćeš me s ovim ocem ludakom i materom, koja uvijek plače. I zaboravit ćeš me, dragi. Zaboravit ćeš me, kao da me nikad nije bilo.

BARE: Pisat ću ti. Svaki dan. Do sedam-osam mjeseci imam posljednji ispit, i doći ću po te. Nek te ništa ne muči. Ja ću biti inžinjer. A i ujak Joso nema nikog osim nas dvojice. Bit će ti dobro uza me. Samo ti mene voli, srce!

LELA: Volim te, dragi. *(Na njegovim ustima:)* Puno te volim.

BARE *(zavodljivim glasom):* Sutra popodne dođi u ujakov vinograd. On ide u Sinj. Čekat ću te u kolibi.

LELA: A pudar?

BARE: Odnijet ću mu malo duhana, pa će čekati na raskršću. Da budemo bar jedamput nasamo, prije neg odem.

LELA: I bit ćeš dobar, dragi?

BARE: Bit ću dobar.

LELA: Doći ću. *(Htjede da ga zagrli, ali u taj čas uleti kao vjetar* ŠJORA ZANZA, *četrdesetgodišnja penzionirana varoška primalja, rakijašica, u kričavoj staromodnoj haljini i kapelinu, vitka našminkana, markira koketnost i eleganciju.)*

ZANZA *(ulazeći): Kate!* Šta nema nikoga!

LELA *(pođe k njoj, a Bare se povuče u ćošak pred policom, sprijeda):* Vi ste to, šjora Zanze! Sad će mati donijeti svijeću. *(Uđe za banak):* Bićerin, a?

ZANZA: Dupli.

LELA *(napipa bocu i uspe joj pola vinske čaše rakije):* Ispijte u moje zdravlje.

ZANZA: U tvoje zdravlje i na tvoju sreću. *(Ispije i pruži joj novac.)*

LELA: Ne, ne, to je bilo u moje zdravlje. A sad pođite lijepo kući. *(Sišla je s banka, stavi joj ruku preko ramena i gura je pomalo k izlazu.)*

ZANZA: Idem, idem. *(Nekako joj se ne da, a onda se oslobodi Leline ruke, ustavi se i digne novac u vis):* Pa ne ću valjda da vučem kući ovu dvodinarku! I onako nemam takuina. Daj mi još jedan dupli. *(Udari dvodinarkom o banak).*

LELA *(kad vidi, da je se ne će kurtalisati, pođe iza banka i uspe joj opet rakiju):* Evo, al samo hitro!

ZANZA: Nije nikakva priša. *(Nosi čašu na stô otraga lijevo!)* Ne plače mi mularija kod kuće. *(Sjedne.)* A šta večeras ne će biti nikakve mužike? Subota je.

LELA: Bude li svijeta, bit će i mužike. *(Nestrpljiva već, pođe desno i zove:)* Majko, donesi već to svijetlo.

KATA *(ulazeći):* Vražji stijenj, pušta rogove kao spuž na kiši. *(Noseći lampu, opazi Zanzu:)* Vidi, i *kumara* je tu. *(Popne se na stolicu i stavi lampu na liru.)*

ZANZA: *Bonašera,* Kate! Jest, tu sam. Samo ja nisam *kumara,* druga je *kumara.* Ja sam: općinska primalja u penziji. *(Digne se):* Tako stoji na dekretu. Nakon 25 godina revnosne službe, sa 167 dinara penzijskih prinadležnosti.

LELA *(se vrati k Bari i pokaže mu na stô pred bankom):* Sjedni tamo!

KATA *(Zanzi, silazeći sa stolice, nakon što je udesila svijetlo):* Dosta za rakiju.

ZANZA: Al čovjek treba da je živ, ako hoće da se napije. Da mi barem nisu zabranili da prakticiram. Onaj mi je mudri dotur rekao: — Ne bih ti ja

dao ni štene da ga obabiš! *(Opazi Baru, koji je sjeo pred banak:)* O, šjor Bare! Kad ste vi ušli ovamo?

BARE: Pa čitavo sam vrijeme tu. Sjedim i pušim.

KATA: Zanza vam ne vidi dobro u predvečer, kao ni kokoš.

ZENZA: Zato me je Lela tjerala kući. *Che furbacciona!* Al šta se treba kriti preda mnom? Ja nisam od onih, šta čine ćakule. *(Leli:)* A najmanje o tebi. *Che Dio te dia ogni ben, fia mia! (Bari:)* Kad se rađala, ja sam je primila na ove moje dvije ruke. *Che tesoro, che la jera. (priđe Leli, pa je poljubi:)* Blago onom, tko je uzme. *(Bari:)* Vi i ne znate, da se ona rodila u košuljici? — *(Kati:)* Je li, Kate? Bila je po leđima runjava *non osagero,* ka pile od maške. *(Dok ona ovo govori, sve bez daha, u jednom tonu, ulazi* BOŽINA, *naslanjujući se na svoju kroculu, s drugom rukom iza leđa, ustavi se, tren pogleda Katu i pođe ravno uz stepenice. Kata ga slijedi očima.)*

BOŽINA *(kad je došao na vrh stepenica, ustavi se pogleda dolje i reče kratko):* Donesi mi večeru! *(Iziđe gore desno.)*

LELA *(se okrene, i opazivši oca, reče):* Ćaća! *(Bari:)* Strpi se malo, dok se vratim. *(Poleti iza banka, natoči kvartoč vina, uzme čašu i pođe za ocem.)*

ZANZA *(kad vidi, da se i Kata užurbala i izišla desno ispod stepenica, namigne Bari): Ostreghetta! Che baubau! (Vani pred oštarijom vide se dvije tri grupe gostiju, koje se spremaju da uđu. Neke ŽENSKE sjednu na kamenu klupu. Čuje se razgovor. Zanza je prišla k Bari:)* Dajte mi, molim vas, dinar za mužiku. Ne će niko da uđe, dok ne čuje mužiku. *Bare joj da novac, a ona pođe i ubaci ga u orkestrion, koji u isti čas zasvira nekakav moderni ples. Zanza pomalo pjeva svojim hrapavim glasom, a* GOSTI *postepeno ulaze. Najprije TRI VAROŠKA MOMKA, obrtnici valjda ili trgovački pomoćnici, ponešto nezgrapni. Za njima DVIJE VAROŠKE DJEVOJKE, koje zastanu na vratima. Kad ih Zanza vidi usklikne):* Avanti! Avanti! Ima mjesta za svakoga! *(Međutim se LELA vraća niz stepenice, gdje stretne KATU, koja nosi Božini večeru, uzme joj poslu-*

žavnik iz ruke i vraća se k ocu s večerom. Kata pak prilazi gostima, koji su već posjedali okolo, i prima od njih narudžbe, dvori ih vinom, kafom, limunadom, koje donosi iz kuhinje PERA. U to se digne JEDAN MOMAK pa zamoli neku djevojku da pleše s njim. Drugi zapleše s drugom. Sad uđu i dvije učiteljice u pratnji dvojice gospodičića, po svoj prilici nekakvi studenti ili činovnici, i odmah s vrata počnu da plešu i oni. Već je sve živo. Oni, što sjede, a prilaze i novi, razgovaraju se, prate tihim pjevanjem muziku, a ako se javi koja nova ženska, otimlju se, da s njom zaplešu Zanza kraj orkestriona pjevucka sad jače, sad tiše, kreće glavom u taktu, pijuca rakiju ili vino, kako joj tko od gostiju ponudi. Bare mirno sjedi, puši i gleda to veselo društvo. Kata i Pera neumorno nose piće i dvore. Konačno se vrati odozgor i LELA. Prolazeći mimo banka upita je:

KATA: Je li večerao? (Ona redovno bilježi, šta tko naruči).

LELA: Jest. Sad će u postelju. (Sjedne do Bare:) Hoćeš kavu? (Peri:) Pera, kavu ovdje za gospodina. (Pera donese kasnije Bari kavu. Prije toga doleti jedan od onih momaka, što su došli prvi, i pozove Lelu da pleše s njim. Ona je u neprilici.)

BARE (stavi svoju ruku na njezinu i reče onom momku): Gospođica je impenjana.

MOMAK (zabezeknut): Molim, a s kim?

BARE: Vidjet ćete odmah. (Momak se vrati kao poliven k svome stolu. Muzika prestane. Svi idu na svoja mjesta. Buka. Razgovor. Smijeh.)

LELA: Sad moraš da balaš sa mnom.

BARE (pijući kavu): Na to čekam.

LELA: Šjor Joso će se ljutiti, što ne dolaziš po nj.

I. MOMAK (izazovno onom, kog je Lele odbila): Nije se denjala da s tobom bala.

II. MOMAK: Pravo ti budi. Tko te je slao među aristokraciju.

I. MOMAK: Ono ti duva na visoko, dragi moj!

II. MOMAK (tako da i Bare može čuti): Ti nisi bio na univerzi.

III. MOMAK (onaj, kog je Lela odbila): Šta mi je stalo! Nije ni ona jedina na svijetu!

ZANZA (sluša sve te prigovore i najednom plane): Gledajte vi vaše posle! Šta se to vas tiče? Jest, ona i nije svačiji par!

(Sad se diže galama, sa svih strana graknu na Zanzu:) Tiho! — Dosta! Cuzzo, šjora kumare! — Bacite je van! (Netko je polije čašom vina.)

ZANZA: (bijesna): Mascalzoni! (Briše se.)

BARE (se naglo diže i korači hitro do grupe, koja insultira Zanzu): Sram vas budi! Pustite tu ženu na miru! Nek je samo dirne tkogod! (Nasta tišina, Bare se vrati na svoje mjesto. A JEDAN GOST, što je sjedio do Zanze, baci dinar preda nju.)

GOST: (Zanzi): Dajte vi jedan valcer, šjora Zanze. (Peri, koja je tu stajala i gledala kavgu): Donesi joj rakiju!

ZANZA (kao da nije bilo ništa, namjesti instrumenat, ubaci u nj dinar. Valcer. Ona pjeva i vrti glavom u ekstazi. Parovi se okreću. Bare zapleše s Lelom. Nakon nekoliko taktova pojavi se na ulazu REBAC i pogleda po dvorani.)

REBAC (kad vidi Baru, koji u taj čas prolazi s Lelom mimo njega, stupi korak naprijed i vikne Zanzi): Ustavi tu mužiku! Zanza povuče zapor. Orkestrion prestane. Plesači se ustave i zgranuti gledaju, šta se događa.

REBAC stane između Bare i Lele i reče Bari odlučno): Ne volim ja to!

BARE (u neprilici, držeći još Lelu za ruku): Upravo sam htio doći po te.

REBAC (malo jače): Velim ti, ne volim to.

III. MLADIĆ (zapijuče tiho): Hvala Bogu! (Smijeh među njegovim društvom.)

BARE (pusti Lelinu ruku, koja se makne k banku, ženiran): Sad možemo ići kući.

REBAC: Sutra ćeš sa mnom u Sinj, a onda u Split. Ajdmo. (Okrene se i pođe k izlazu, ne pozdravivši nikoga).

JEDAN OD PLESAČA (koji stoje svi sa svojim damama, čekajući, šta će biti): Šta radi taj valcer?

Zanza otvori zapor, orkestrion nastavi da svira prijašnji valcer. Sve opet pleše. Bare pođe do Lele, pruži joj ruku, pogleda je tren u oči, onda pruži ruku Kati i izide naglo za ujakom, koji ga čeka na cesti, kraj ferala.)

LELA *(ostane nekoliko sekunda kao ukamenjena, podupirući se o banak, onda se uputi preko stepenica i posrćući ispane kroz gornja vrata. Kata gleda za njom. Zanza, pijana potpuno, pjeva dalje. Valcer svira, parovi se okreću a zastor pada.)*

II. ČIN

POZORNICA: Stobor pred Batovanjinom oštarijom. Cijela pozadina prikazuje fasadu kuće, pet pendžera u prvom boju, sa zatvorenim kapcima osim na trećem u sredini, gdje su otvorena stakla i kapci, pa se vide jednostavne bijele zavjese. U prizemlju četiri okanca s rešetkom, na njima iste kutije cvijeća kao u I. činu. U sredini vrata, što vode u oštariju, zatvorena, a stakla na njima poprskana su od klaka, jer se u taj čas oštarija bijeli. Na vratima na novoj drvenoj tabli piše: OŠTARIJA KATE ud. BATOVANJA. Pred kućom pod oknima i s jedne i s druge strane po jedna kamena klupa, a pred svakom kamen sto. Desno u ćošku velika krošnjata jabuka, sva u cvijetu, koja ponešto zastire gornje desne pendžere. Na obje strane vrata po jedan drven sud s oleandrima. Sprijeda, s kraja na kraj, ograda od žioke, bojadisana zeleno, s otvorenim ulazom u sredini. Pred ogradom paralelno, testa. Do ograde lijevo petrolejski fenjer, zakačen o zid kuće, što s te strane zatvara stobor. Stobor je posalidžan.

VRIJEME: Sunčan proljetan dan, oko 10 sati prije podne. 8 mjeseci poslije I. čina.

Kad se digne zastor, sve je osvijetljeno suncem. (U oštariji TRI MUŠKA GLASA pjevaju neke talijanske arije, uobičajene u Dalmaciji Na otvorenom pendžeru u prvom boju vidi se LELA, u crnoj trikot-haljini, kako se ogledava u staklo, udešava se pomalo, kao da je u taj čas završila toaletu. Otkad dokad nagne se kroz prozor, gleda na lijevu stranu, kao da nekoga iščekiva. A testom s jedne i druge strane prođe po KOJI PROLAZNIK, ne zaustavljajući se. Na jednom se pojavi uz rampu s desne strane FRA JERE, varoški župnik, krupan, visok, u crnoj frančiškanskoj kuti, sa štapom u ruci, koji je nešto kratak za njegovu visinu. Kad on učini nekoliko koraka, dođe

s lijeva PISMONOŠA s hrpom listova u ruci i kožnom torbom, što mu visi na kajišu o ramenu. LELA, kad vidi pismonošu, iščezne naglo s pendžera.)

FRA JERE *(ustavi se, dovikne pismonoši):* Daj amo, što imaš za me, da se ne penješ na brijeg.

PISMONOŠA *(ustavi se malo dalje pred njim, pregledajući pisma):* Ima nešto. *(Izvuče dva-tri pisma, pristupi fratru i preda mu ih. Onda otvori kožnu torbu, podboči je malo nad koljenom i traži u njoj.)* I novine su tu. *(Preda mu novine).* To je sve. *(Skrene prema oštariji.)*

FRA JERE *(turi štap ispod pazuha, stavlja cviker na nos, trga kuverte, čita i ne miče se dalje.)*

LELA *(u taj čas izleti iz oštarije. Kad je otvorila vrata, pjesma iznutra se pojača. Pođe do ograde u susret pismonoši):* Ima li šta za me?

PISMONOŠA *(uđe u ogradu):* Nema ono, što ti čekaš. Za mater pismo iz Splita od advokata. A za te — *(traži po torbi i izvuče nekakav modni žurnal)* ovo. *(Preda joj i ode desno.)*

LELA *(razočarana, baci pošiljku na kameni sto. Pođe onda k vratima, ali tu se okrene i pođe do ograde prema fratru, koji, zadubljen u čitanje, i ne mari za nju):* Hvaljen Isus, Fra Jere!

FRA JERE *(digne glavu):* Na vijeke! Ti si to, Lele? *(Uđe u ogradu i pruži joj ruku.)* Kako mater?

LELA: Hvala, povlači se. Ne može da pregori ćaće.

FRA JERE: Dok je bio živ, uvijek je željela, da ga vrag odnese, a sad jauče za njim. Znam ja to. Al čovjek je čovjek, pa kakav bio, da bio. *(Pogleda prema vratima)* A tko se to dere tamo?

LELA: Radnici. Bijelimo oštariju.

FRA JERE: Baš nije lijepo, da se tu pjeva.

LELA: Brže im vrijeme prolazi.

FRA JERE *(otvori vrata od oštarije, pa vikne unutra):* Eh, vi, lazaruni! Dosta toga! *(Pjesma se prekida.)*

LELA: Hvala vam, Fra Jere. Ja sam ih pustila, jer na koncu, sve jedno je. Ljudi se muče, pa neka pjevaju.

FRA JERE: Kako to, da se u Velikoj Nedjelji nisi ispovjedila ni pričestila?

LELA *(okrene glavu):* Nije mi ni do česa, Najvolila bih, da me nema.

FRA JERE *(bonomijom):* O, o, o — nemojmo tako.

LELA: Da mi nije zbog matere —

FRA JERE: Sve ja znam, Lele. I razumijem tvoje srce. Zašto bi inače bio tvoj ispovjednik! Al ne smiješ da bježiš od Boga.

LELA: Ne bježim ja od Boga, fra Jere. Bježim od same sebe, al ne mogu da se od sebe otrgnem. *(Pođe prignute glave do klupe lijevo, klone na nju, podbočivši glavu rukom)* Da mi je bar jedamput pisao! Jedan jedini. Ma ni slova.

FRA JERE: Huncut jedan velegradski! Al dođe li ikad ovamo —

LELA: Šta bi to koristilo! Bolje da ne zna, koliko sam trpjela zbog njega. Zaboravit ću ja to. Kušat ću da zaboravim.

FRA JERE: A šta sam čuo, da je neki Sinjanin dolazio amo zbog tebe? Pripovijedalo se to sinoć kod Repca, gdje smo bili nas dva tri na večeri, i vele, da ne ćeš.

LELE *(prigne glavu i mane njom, da ne će.)*

FRA JERE: Ja ga znam. Iz mog je sela, iz Hrvaca. I ćaća mu je radio, što i on. Trgovao svinjama na veliko, sin je proširio posao, promećuran je, vješt, a ima zacijelo i koju gastu. Jesi ga barem vidjela?

LELA: Jesam. I govorila s njim.

FRA JERE: Pa? Ne begenišeš ga?

LELA *(opet mane niječno glavom).*

FRA JERE: Eh, da. Nije to gospodičić sa šudarčićem kraj srca. *(Pokaže na lijevu stranu, kao da tura maramicu u džep)* Dolazio je on i meni, da bih s tobom govorio. Al ja se ne bavim takvim stvarima. Na meni je da blagoslovim, ako se dvoje nađu i slože, a ne da se prtljam u nečiju sreću. Tko traži put do čijeg srca, nek ga nađe sam, a ako ga ne nađe, nek traži drugdje.

LELA: Najbolje je tako.

FRA JERE: A što se Rebac ljutio, kad je čuo, da je onaj dolazio po te. Da si ga samo čula sinoć! — Nije Lela za svinjara! — reče on! — Nać će ona čovjeka, koji je njoj par. I ja ti to želim.

LELA: Ne ću se ja udavati, fra Jere. I ne želim da se udam.

FRA JERE *(u svom bonomijskom tonu):* O, o, o! A šta želiš? Da ostaneš usidjelica i svijetliš s onog pendžera *(Pokaže na otvoreni pendžer, na kojem je Lela prije stajala)* kao stari feral! Idi, idi, molim te! Ne marim da te slušam. *(Pođe, a Lela se digne. Kad je došao na izlaz ograde, okrene se):* Da si ove subote došla na ispovijed! *(Pođe.)*

LELA *(za njim):* Doć ću, hvaljen Isus!

FRA JERE *(ne okrene se, samo mane rukom preko ramena i ode lijevo uz testu.)*

LELA *(sjedne opet na isto mjesto, uzme i otvori advokatsko pismo, pročita ga i baci nehajno natrag na sto. Zatim rastrgne obvoj s onog modnog žurnala, prevrće strane i promatra slike. Međutim se pojavi s desne strane na testi ZANZA, lagana đederna kao i one večeri na zabavi. Trijezna je. Ustavi se pred ogradom.)*

ZANZA *(nešto karikirano):* Dobro jutro, šinjorina. Kako si?

LELA: Tako, tako. Baš ne mogu da se pohvalim! A vi, šjora Zanze?

ZANZA: Kao penzionirana varoška primalja, koja još nije primila svoju veliku penziju. Šta radiš?

LELA: Evo ništa. Bijelimo oštariju, pa se grijem na suncu.

ZANZA: Smijem li malo k tebi?

LELA: Zašto ne? Dođite.

ZANZA *(ulazeći u stobor):* Ako ti ne dajem dišturba.

LELA: Ne, ne, sjedite tu. *(Napravi joj mjesto kraj sebe.)* Šta ima novo? Vi uvijek znate nešto novo.

ZANZA: Duše mi, znam. Danas znam. To ti je prava *šenšacijun!* *(Gleda oprezno na testu, da ne bi tko čuo. Tiše):* Znaš li onu meštrovicu iz Koljana? Tko bi reka! *Con quel visin de suora de carità!*

LELA: Pa šta je s njom?

ZANZA: Jučer popodne otišla je u ordinaciju od dotura i više nije izašla. Sve do tri ure u noći!

LELA: *Čakule,* šjora Zanze, samo *čakule.*

ZANZA (krsti se): Per questa croce di dio — istina je. Oko tri ure strpao ju je dotur u svoj karetin, pokrio inceradom kao kakav baul i sam je odvezao. *Gita di piacere! (Zakašljuca.)*

LELA: A tko im je svijetlio, da se sve to tako zna?

ZANZA *(opet zakašljuca):* Slušaj, al me nešto bruža u grlu. Tko im je svijetlio? A šta ja znam, tko tu svijetli, a tko ne svijetli! *Quel porco de dottor! (Još jednom struže grlom:)* Ajme meni, daj mi malo vode.

LELA *(digne se):* Ili bićerin? *(Pođe.)*

ZANZA *(za njom):* Dupli!

LELA *(uđe u oštariju. Zanza međutim uzme modni žurnal i gleda slike. Poslije malo Lela se vrati noseći u vinskoj čaši dva prsta rakije):* Evo, dupli.

ZANZA *(se sva osjaji):* Bog ti dao, ćerce, sve, što ti ja želim *(Popije rakiju)* Gledam ove veštite i kapeline. *Che bella moda quest' anno!* Vidi ovo: Kako bi ti lijepo stalo, da nisi od luta. *(Digne se)* Al sve će doći! Sve će doći! *(Kao da se nečem dosjetila)* A onaj tvoj, piše ti šta?

LELA: Bog vas vidio, šjora Zanze! Tko bi meni što pisao?

ZANZA: *Dunque niente?* Takvi su ti svi, ti gradski fanfaruni. *Passa canton, passa passion.* Moram da idem. *Addio, perussola mia, addio. (Odlazi testom lijevo.)*

KATA *(koja već davno stoji iza vrata, vireći kroz staklo, otvori vrata):* Otišla je, hvala Bogu!

LELA: Čim ispije svoj bićerin, ne ostaje dugo. Žuri joj se, da ulovi drugi.

KATA *(ima u ruci krtol s krompirom. Sjedne do Lele i čisti krompir):* U kuhinji se puši.

LELA: Znala sam ja. Kad su drva mokra.

KATA *(opazi na stolu pismo):* Šta je bio poštijer? Tko piše?

LELA: Tebi. Advokat iz Splita. Da kroz osim dana platiš 750 dinara za grvožđiju, što je pokojni naručivao.

KATA: 750 dinara!

LELA: I 25 dinara za pismo.

KATA: Bog mu dao duši lako, šta nas upropasti!

LELA: Bio je tu i Fra Jere.

KATA: Ajme, majko moja, ni njemu još nismo platili samrštine. Je li šta spominjao.

LELA: Ništa. Pripovijeda, kako je bilo njih nekoliko sinoć na večeri kod Repca i kako se tamo govorilo o onom iz Sinja. Da je Rebac rekao, kako sam dobro učinila, što ga nisam uzela, i kako ja nisam za to, da postanem svinjarevom ženom.

KATA *(uzudi se):* Da, al on je otjerao svog nećaka, kad je vidio, da se vrze oko tebe.

LELA: Da je Bare htio, već bi on popustio. Evo dotura!

LJEKAR *(dolazi s lijeva. On je onizak, debeljuškast, kratkovrat, tridesetgodišnjak, dosta nemarno odjeven. Kad govori svojim tankim glasom, unjka, nosi velike, okrugle naočale u tankom zlatnom okviru. Ustavi se pred ogradom):* Dobro jutro? Kako je, Kate?

KATA: I nije baš dobro. Sinoć me opet treslo.

LJEKAR *(uđe u stobor zaunjka):* Kako bi bilo da pogledamo?

KATA *(stavi na klupu, gdje je sjedila, krto, s krompirom, koji kasnije prihvati Lela i čisti):* Valja da oprostite; bijelimo oštariju.

LJEKAR *(Kati, koja čeka):* Eto mene za vama. Svucite se međutim. *(Kata uđe u oštariju, a on pruži Leli ruku.)* A vi, Lele? Samo jesti i ležati- što više ležati.

LELA: Jutros sam, bogme, ustala u deset, kao kakva kontesa.

LJEKAR: Ja nisam. Ni svukao se nisam.

LELA: Bili ste kod bolesnika?

LJEKAR: Probdio sam noć kod njega. Sad dolazim od tamo. Težak slučaj. Znate li onu učiteljicu iz Koljana? Došla je k meni jučer popodne i dok sam je pregledavao, prosula se krv iz nje, sve na slapove.

LELA *(mljacne jezikom, saučesno):* ti, ti, ti — sirota!

LJEKAR: Pluća. Legao sam je na sofu u ordinaciji, dao joj injekciju i čekao sve do večera, da se krv zaustavi. Onda sam po varošu tražio, gdje da je smjestim, jer nisam mogao da je pustim u Koljane. Niko nije htio da je primi.

LELA: Zašto niste došli k nama. Kod nas. Kod nas, bome, ima mjesta. *(Međutim je došao i stao pred ogradu bosonog dječak, otrcan, kome rukavi pokrivaju obje ruke.)*

LJEKAR: Znao sam to, al nisam htio. Zbog vas, a i zbog stare. Konačno se smilovao unijatski pop. Odvezao sam je polako u svom karetinu do dolje. Cijelu se noć nisam makao od nje. *(Uhvati vrata za kvaku, zaunjka malo jače:)* Eto, to vam je doturski život! *(Uđe u oštariju zatvorivši vrata za sobom.)*

DJEČAK *(se naslonio uz ogradu i čim je nestalo ljekara, započe da tiho, plačljivo prosi):* Bog ti dao zdravlje, udijeli štogod kljastu i ubogu).

LELA *(digne glavu s posla):* Šta je, mali?

DJEČAK *(pristupi do ulaza, digne obe ruke, tako da su se s njih spustili rukavi i nastavi plačljivo):* Bog ti dao zdravlje.

LELA *(pođe u oštariju, donese komadić kruha i nešto suha kulena)* Drži.

DJEČAK *(prihvati uz prsi podlakticom ono, što mu je ona pružila):* Bog ti dao.

LELA: Kako ti je ime?

DJEČAK: Simo, ali svi me zovu Kljako.

LELA *(sjedne i nastavi svoj posao):* Čiji si?

DJEČAK: Sin pokojnog Todora Đorđevića, s Otišića.

LELA: A šta ti je bilo s rukama?

DJEČAK: Dok sam bio još u bešici, obe mi odgrizla krmača.

LJEKAR *(se pojavi na vratima. Dječak ode. Ljekar priđe k Leli, tiho):* S materom vam nije dobro. Nek dođe k meni popodne, da je točnije pregledam.

LELA *(prestraši se):* Gospe sveta. Šta je tako zlo?

LJEKAR: Ne znam još ništa sigurno. Moglo bi da bude, ako se ne učini sve, šta treba.

LELA: Sve ćemo učiniti, doktore.

KATA *(iziđe):* Gospodin dotur klima glavom. Al ne bojte se. Ne će grom u koprivu.

DOKTOR *Leli):* Čujete li je? *(Kati):* Nije to za šalu, draga moja. Popodne u tri. *(Leli):* Dođite i vi. *(Zapjevucka unjkavo):* Zbogom! *(Ode lijevo testom).*

KATA *(sjedne i opet se prihvati krompira):* Samo da me ne režu.

LELA: Ako se mora mamo, rezat će se. *(Sjedne do nje).*

KATA: A trošak, ćerce? Put, špital, ljekarije — uh! Da si se barem ti udala, ne bi mi bilo teško umrijeti. Ovako. *(zašmrca).*

LELA *(nasloni glavu na njeno rame):* Sad se kajem, što nisam pošla za onog svinjara. Možda ti je i krivo, što nisam? *(Digne glavu s njenog ramena).*

KATA *(mane glavom):* Ne, ne!

LELA: Na što da čekam? Zar ovako svaki dan, pa do smrti, da pričekujem poštijera i pitam svaki put uzalud: ima li šta za me? Osam mjeseci nadam se i varam. A voljela sam ga, Bože moj, voljela više nego oči svoje, i još ga volim — *(uhvati čvrsto majčinu nadlakticu)* još, pa mislim, da stupi ovdje preda me, zagrlila bih ga i ne bih ga ni pogledom prekorila.

KATA: Grjehota, dijete, za svaki uzdisaj za njim! Prevario te, pa eto. Divertio se nekoliko nedjelja s tobom i bogzna, koliko ih je dosada promijenio. Ne misli on više na te. A ako kad i pomisli, ruga ti se, što si bila tako luda, pa mislila, da će on tebe, oštarevu kćer. —

LELA *(prekine je):* Jest, ruga mi se. Vidiš. *(Dohvati ona modni žurnal i zgužva ga šakom):* Jedan ovaki žurnal primila sam pod jesen, a drugi sad na proljeće. Obećao mi je, da će mi to poslati u svakoj novoj sezoni: To eto i čini, al ne piše. Nek vidim samo, kakvi se kapelini nose i kako ih ja ne ću nositi. *(Pauza. Kata je prignula glavu na krilo, kao da plače).*

LELA *(se trgne):* Šta je njemu do mene, a moja se mladost odsukiva s mene, kao vuna s preslice. *(Pauza).*

KATA *(iznenada podigne glavu, stvarno):* Bože moj, je li se već oženio onaj žandarski narednik s Ribarića, što je zimus pitao za te?

LELA: Pusti žandara, majko, pusti svinjara! Šta bih ja s čovjekom, kome ne bih donijela sreće? Bolje je ostati tu i sjedjeti i gledati, kako život prolazi. *(Prođe nekakav prolaznik testom i ona promijeni ton)* Ne plači tu sada! Svijet prolazi i gleda na nas.

KATA: Pa šta? Ja to mogu. Udovica može da plače.

LELA: Da mi je znati, je li svršio i šta je s njim i gdje je. Više puta prođe ovuda Rebac i svaki put bih da ga pitam. Al ne da mi se.

KATA: Otiđi do njega, ako ti se hoće. Reci, da sam te ja poslala i da ga molim, nek nam posudi nešto jaja od one svoje vrste za rasad i kakvu kvočku, jer da se naše nisu još raskvocale. A možeš reć i za onaj ćaćin dug, da se strpi, i kako nam je teško u ovaj čas. I u razgovoru, onako izdaleka, upitaj ga za rodbinu u Splitu, najprije za šjoru Dominu, pa za njene sinove.

LELA: Duše mi, hoću. I drugi ga mole i za ovo i za ono, pa se ne će čuditi, ako i mi dođemo po nešto. Samo da prebacim šudar preko leđa. *(Ulazi u kuću. Za njom i Kata. Pauza. U to se pojavi testom s lijeva REBAC. Jedva je stigao pred ogradu, kad izleti Lela iz oštarije zaogrnuta velikom crnom maramom. Pokupi pismo i žurnal, pa kao da će natrag, u to opazi Repca, stane pa reče):* Dobro jutro, šjor Joso!

REBAC *(ustavi se pred ogradom):* O, Lele!

LELA: Znate, kamo sam se uputila? Ravno k vama.

REBAC *(uđe u stobor, pruži joj ruku):* Žao mi je, što ti moram reći, da me u ovaj mah ne ćeš naći kod kuće. Mora to biti kod mene?

LELA: Pa i ne mora. I ovdje ste mi dobro došli.

REBAC: Idimo onda unutra.

LELA: Ali gore u kuću. Dolje bijelimo.

REBAC *(pokaže na desno sto):* Zašto ne bih sjeli ovdje. Tu na suncu. Kao dvije gušterice. To jest, mlada gušterica i stari gušter. Oboje vole sunce. *(Sjedne na klupu desno).* Evo. Ja ovdje, a ti kraj mene.

LELA: Uvijek ste dobre volje, šjor Joso.

REBAC: To ti je, dijete moje, od muke. Kad vidim ovako lijep dan i proljeće oko sebe, mučim se, da prevarim godine. Pa se šalim i smijem i računam, da mi je 30.

LELA: A kad tamo?

REBAC: Eto vidiš, to ti neću reći. Pogotovo ne tebi, što si tako mlada. Jer mladi kad čuju 45—50 godina, odmah misle, šta je ovaj omatorio. A ja sam star, prilično star, al mator nisam. Još nisam.

LELA: Ja vas i ne držim za matora. Vi ste, za muškarca, kako se ono kaže: u najljepšim godinama.

REBAC: Hvala ti za te najljepše godine! A kakve su onda tvoje, ako su moje najljepše?

LELA: Ne vidim ja ništa lijepo u svojima.

REBAC: Kad prođu, znat ćeš onda, kako su ti bile lijepe, Gdje ti je mater?

LELA: Sprema ručak. Nekako joj nije dobro. Ljekar klima glavom.

REBAC: E da, to su ti te naše, kako se ono kaže, najljepše godine. Nas dvoje smo vršnjaci.

LELA: Nije moguće.

REBAC: Pitaj je, pa ćeš čuti, je li moguće. Ja sam nekad i backao oko na nju. Al onda je došao tvoj pokojni ćaća... Kad te ovako pred sobom gledam, čini mi se, kao da nju gledam prije triest godina. Lijepa je bila. *(Tiše):* Upravo kao i ti sada.

LELA: Vi uistinu varate svoje godine.

REBAC: Al teško ih je prevariti, usprkos sveg ovog sunca i ovih tvojih očiju preda mnom. Uvijek si imala tako velike oči. I jednako modre. I onda, kad si kao mala curica ovdje sjedila, i kad bi ja onud *(pokaže na testu)* prošao, doviknula mi: — Dobro jutro, šjor Joso! — Istim glasom kao ono malo prije.

LELA *(s nešto koketerije):* Dobro jutro, šjor Joso!

REBAC *(protare njenu ruku, što leži na stolu, svojim dlanom):* Jest, jest, baš tako! *(Pauza).* Pad te ovako gledam, sve mislim, kakva bi grjehota bila, da se udaš za kakvog opančara ili onog svinjskog kožoderu, što te je prosio. *(Lela htjede da nešto kaže, al on je prekine.)* Čuo sam ja, da si se i mogla udati. Dobro, da nisi.

LELA: Zašto bi bilo dobro?

REBAC: Krvnik je život, dijete moje, i ne valja stavljati svoju glavu na njegov panj. Čovjek gospodin je za te.

LELA: Gospoda traže gospodske kćeri, a udati se valja. Za draga i nedraga, samo da se ne usjedneš.

REBAC *(mane rukom):* Gdje je to? Lako mi je za te! S toliko mladosti u sebi!

LELA *(u neprilici spusti oči i reče ništa.)*

REBAC *(nakon kratke pauze, stvarnije):* Al eto, uistinu sam otišao u momke pa ti činim kortu, a zaboravljam, da nešto hoćeš od mene. Šta je dakle?

LELA: Mater vas moli, da joj posudite nešto malo jaja za nasad. Htjela bi da uzgoji i ona onu vrst koši, koju vi imate. A i jednu ili dvije kvočke, jer se naše nisu još raskvocale.

REBAC *(digne se):* I ništa više?

LELA *(digne se i ona):* Samo to.

REBAC: Najbolje da skočiš sama do moje kuharice. Kaži joj, da sam rekao, nek ti dade sve, što želiš.

LELA *(zastane tren, kao kao da hoće da ga nešto upita, al onda se presjeti i reče):* Idem. *(Uzme s klupe modni list i pismo, i uputi s k vratima).*

REBAC *(pokaže na testu lijevo):* Idi ovako, bliže ti je.

LELA: Ne, ne, ne ću testom. Radije ću iza kuće.

REBAC: Pošalji mi prije mater. I nek mi donese čašu vode, molim te.

LELA: Odmah. *(Ode).*

REBAC *(gleda tren za njom, onda se ušeta gore dolje po stoboru i nestrpljivo pucketa iza leđa palcom i srednjim prstom. Lela se poslije malo vrati s čašom vode i donese mu je. On pije i gleda je. Ona s tanjurićem u ruci čeka, da on vrati čašu, i gleda i ona u nj. On popije preko polovice vodu, vrati čašu na tanjurić).*

LELA*(stavi na sto tanjurić s čašom i jednakim koketnim načinom kao prije reče):* Dobro jutro, šjor Joso! *(I hitno uđe u kuću).*

REBAC *(ostane sam neko vrijeme, začuđen, skoro oduševljen, kao da će za njom, a u to iziđe Kata).*

KATA*(pođe mu u susret):* Ne ljutite se na me, šjor Joso. *(On joj da ruku, koju ona primi s obje svoje):* Vremena su teža neg ikad prije. Ima dana, kad u oštariji ne padne ni koliko je crno pod noktom. A računi od pokojnog sa svih strana.

REBAC*(prekine je oštro):* Jesam li ti ja poslao račun?

KATA: Niste. Al ja znam, da je tu i da ga valja platiti.

REBAC: Jest, i valja. Međutim *(blaže)* strpi se, dok ga dobiješ. Ja razašiljem račune samo o staroj godini, a tvoj je Božina baš na staru godinu bio sahranjen. Zacijelo na dan svoga ukopa nije bio ni najmanje raspoložen da prima račune.

KATA: Pa šta ste onda htjeli od mene? Lela mi reče —

REBAC *(prekine je):* Šta sam htio? Da te vidim i da s tobom razgovaram. Samo ne znam, da l' hoćeš da me slušaš?

KATA: Kako ne bih.

REBAC *(opet je prekinu):* Onda sjedi! *(Kata sjedne desno, a on do nje i započe da govori hitro, naglo, hvatajući jednom mišlju drugu, a međutim mu se skuplja pjena na okrajcima usta, a jezik se na mahove petlja):* Gledao sam malo prije, dok je ovdje sjedila, gdje ti sjediš, tvoju Lelu. Jest, da, volio bih, da si je prozvala Jelom ili Jelenom, kad je to njeno pravo ime. Lela — to je nešto onako, na lancmansku. Kao — kao da se ja prozovem Bepo. Promisli: Bepo Rebac! Al nek vam bude! Svako ime može biti lijepo, kad je lijep onaj, koji ga nosi. *(Mala pauza. Polaganije):* I lijepa je ta tvoja Lela. Zapravo sam to tek malo prije vidio. *(Odlučuje):* Valja da se uda. Treba joj naći muža.

KATA *(otvori usta da nešto kaže).*

REBAC *(pretekne je):* Znam, šta hoćeš da rečeš: ona ne će koga god. Pravo ima. I nije ona za koga god. Slabašna kao klas, plaha kao ptica, treba joj čovjek, koji će je držati kao cvijet u pitaru. Čitav varoš zna, kako si je čuvala od posla, i spremala za gospođu. I da joj fali samo kapelin. Pa neka: i nosit će Lela kapelin!

KATA *(zgrane se misleći, da Rebac misli, kako bi je udao za Baru. Sustegne se, da ne oda svoje radosti, pa konačno reče licemjerno):* Moj šjor Joso, nije sva sreća ni pod kapelinom.

REBAC: Tačno. Nije ni pod biskupskom mitrom pa ni pod kraljevskom krunom. Sreća je u čovjeku, pa kakav tko bio, da bio. Ali svak ima radije ono, što izgleda bolje. Nitko ne voli da živi u bačvi, kad može u kući.

KATA *(licemjerno, samo da mu izmami odluku):* Samo da ne ode daleko od mene.

DJEVOJČICA *(koju se ne vidi, samo joj se čuje glas, koji se približuje pjevuckajući):* Ljubice! Ljubice! Tko će kupiti ljubice!

REBAC: Pa jest, i na to sam mislio.

DJEVOJČICA *(od kojih 12 godina, u seljačkoj dugoj košuljici, s prilično otrcanim sadačićem, bosonoga, uleti s desna, držeći u jednoj ruci krtočić, a drugu s velikom kitom ljubica, ispruži preko ograde prema Repcu i Kati):* Ljubice! Gospodine, hoćete li kupiti ljubice?

REBAC *(se okrene, pa kao da se nečeg sjetio, reče djevojčici):* Daj amo. *(Mala uleti i preda mu ljubice. On zgrabi u džep i pruži joj nešto sitniša):* Je li dosta?

DJEVOJČICA *(pogleda): Oh! (I izvukavši iz krtočića novu kitu ljubica odskakuta uz testu lijevo, pa nastavi):* Ljubica! Tko će kupiti ljubica? *(I nestane je. Glas joj se gubi u daljini. Odsada pa do konca čina ne prođe testom ni jedan prolaznik).*

REBAC *(pomiriši ljubice i proslijedi):* Mnogo ja mogu. Mnogo sam i učinio. *(Stavi kitu ljubica u onu čašu, što je još na stolu).* Nije to doduše nikakva zasluga, kad čovjek može, pa učini. Nit mi je namjera da se tim hvalim. Zašto da stisnem šaku, pa ne dam, kad imam? Kad volim da dajem. Kad me raduje, što dajem. Počnem u jutro, kad se dignem, natrpam džepove pšenicom, a golubovi i vrapci čekaju na pendžeru. I tako povazdan dolazi i izlazi svijet u moju kuću i iz kuće, jedan ovo, drugi ono, i nose. Nose oni, koji imaju, i oni, koji nemaju. Tko može il hoće, vraća, tko ne može il ne će, ne vraća. Ne pitam ja za to. Udeseterostručio čovjek očevinu, pa šta da pita. Al više puta kažem ja sam sebi: grjehota, Joso, što ti sve ovo sam držiš u ruci. Sticao si, a nisi ni opazio, kako rastičeš život. Utekla ti mladost kao djetetu ptica iz šake. Šta si učinio, gramzljivče i samoljupče? A mogao si da budeš sretan i još neko uza te, kome sreća treba. Zar ćeš u istinu da omatoriš do kraja i čekaš, da ti smrt otme sve ono, što si nakupio? — I dosjetih se, da sam još za vrijeme. — Jabuka, koja dockan zrije, dugo stoji — govorio je moj pokojni ćaća, kad se kao kasni momak ženio s mojom materom, dvaput mlađom od sebe. Pa ću i ja tako. Kad sam malo prije tu gledao tvoju Lelu, kako stoji preda mnom i puni ovaj proljetni dan svojom mladošću, pomislio sam, kako bi bilo, da te zovnem i da te upitam, da mi je daš za ženu. *(Pri posljednjim riječima pane njegov glas i pređe gotovo u drhtav šapat).*

KATA *(bulji u nj i zinula u velikom čuđenju. Konačno stisne svoje stare usne, prekrsti se, pa kao da ne vjeruje svojim ušima, reče plaho):* Kud bi to, šjor Joso! Vi — i Lela!

REBAC *(se naljuti):* Nisam ja nečastivi, da se krstiš od mene! Nit je čudo kakvo, da čovjek mojih godina uzme mladu djevojku. Držiš zar, da od mene već nema potrka zbog ovo malo sijede kose na tjemenu? Jesam li ja kljajo, il bogalj il jarčina kakva?

KATA *(za čas dođe k sebi, nasmije se malo):* Ne mislim ja tako, šjor Joso. Al kako da se ne zgranem i ne prekrstim, kad pomislim, da bi vi, takav gazda i gospodin takav, pa moju Lelu, kćer jednog oštara, bez igdje ičesa. Oh, Sveta Gospo Sinjska, budi nam na pomoći! *(Ona prihvati Repčevu ruku i htjede da je prinese k ustima).*

REBAC *(hitro povuče ruku):* Ostavi to! Al ako Lela ne će?

KATA *(digne se):* Kako da ne će, muko moja! Kako da n·će! U takvu kuću! Za takva čovjeka! *(Užurba se):* Idem da vidim, je li se vratila, pa je zapitajte sami. *(Uputi se k vratima, a Lela baš na njima):* Hitro, hitro, kćerce, evo šjor Joso hoće da te nešto pita.

LELA *(prostodušno):* Pa tu sam. Neka pita.

REBAC *(uzme čašu s ljubicama i pruži joj ih):* Evo.

LELA *(primi i pomiriši ljubice, radosno):* Hvala vam. To su prve, što ih vidim ove godine.

REBAC: Sjedi. Samo nekoliko riječi. *(Ona sjedne na klupu, Kata stane iza nje, a Rebac sjedne do nje):* Htio sam ti reći, da hoću da se oženim.

LELA *(u prvi mah se začudi, onda iskreno):* Eh, šjor Joso, baš me veseli. A koja je to?

REBAC: *(Kratko, plaho):* Ti — ako hoćeš da pođeš za me.

LELA *(pogleda mater, koja panično čeka na njen odgovor, onda pogleda Repca, sva u iznenađenju):* Zar ja? — Za vas?

REBAC: *(odlučnije):* Jest, ti, Lela Batovanja, za me Josu Repca. Bit ću ti dobar muž. *(Kati se kotrljaju suze niz obraze, suhe joj ruke vise niz pregaču.)*

LELA *(nakon kratkog razmišljanja, zatepa):* Iznenadili ste me, šjor Joso. Tko bi se ikad tome nadao.

REBAC: Rekoh ti, bit ću ti dobar muž. Ako ti to nije dosta: Sve što je moje, nek je i tvoje. Prenijet ću sve na te. Ja ne trebam ništa na svijetu osim tebe! *(Malo stane, a onda zaključi):* Dakle? Daj ruku!

LELA *(se digne, gurne mater na stranu, prođe malo na desno, oko stola, podboči se prstima na stonu ploču i reče uvrijeđeno):* Znate, šjor Joso, šta ću da vam kažem: ja nisam na prodaju. I ne ću se nikada tako polaksiti, da svoj život dam za bogatstvo. Bolje bi bilo, da ste ostali samo kod obećanja, da ćete mi biti dobar muž. *(Stara od strave klone na klupu).*

REBAC *(se digne, spusti oči, stidljivo začeprka noktom od palca po stolu, oklijevajući da odgovori, a onda zaokrene malo glavom, pogleda plaho Lelu i skoro ponizno prošapće):* Bit ću dobar, bogami!

LELA *(pruži mu odlučno ruku preko stola):* A i ja vama!

Zastor.

III. ČIN.

POZORNICA: Soba, u kojoj se obično živi i boravi, u kući Jose Repca. Lijevu stranu zaprema veliki i dugi pendžer s bijelim batistenim zavjesama, kroza nj, u daljini, vide se zeleni bregovi i mimo njih polja s vinogradima i oranicama. Pred pendžerom velik, okrugao stol, pokriven plišastim stolnjakom izvezen cvjetovima, na stolu drven kovčežić s eškijom i pušački pribor: pepeljare, cigaretni papirići, šibice. Oko stola nekoliko starih stolaca od pletene slame i dva starinska fotelja od crne kože, koja je pribita na rubovima bijelim čavlima. U ćošku klupa. Kredenca — stara rezbarska radnja — u kojoj su boce sa šljivovicom, višnjicom, maraskinom i t. d. zatim čaše, čašice, suđe i stolne potrepštine, jer u toj sobi i jedu Repčevi, kad nisu kod njih izvanredni gosti ili svečane gozbe. Uz desnu stranu velika sofa, kao kakva postelja, s oniskim ravnim naslonom na tri strane. Uz kredencu, u pozadini, dvokrilna bijela vrata, koja vode u dugački hodnik, koji se vidi iz gledališta, kad su vrata otvorena, i iz kog se ulazi u ostale prostorije prvog boja i koji vodi na stepenište ograđeno drvenom balustradom. Stepenice vode u trijem i u avliju, u kojoj se nalazi kuhinja, iz koje se može s velikog pendžera dozvati poslugu. U istu svrhu služi i pleten konopac s kitom, koji visi na lijevom zidu, na dohvatu onog, tko sjedi na sofi. Desno sprijeda uz sofu mala tapetna vratašca, što vode u neku vrst kupaone, iz koje se opet može doći i u spavaonu Repca i njegove žene. I soba i hodnik prestrti su ćilimima. Po zidovima dvije-tri litografije iz druge polovice prošloga vijeka: portreti bana Jelačića, bana Mažuranića i neke gospođe u dekoltiranoj toaleti onog vremena. Sva unutrašnjost te sobe pokazuje tradicionalni ukus dobre građanske dalmatinske porodice, bez akcentuiranja raskoši, bez nametljiva gospodstva.

(Radnja ovog čina događa se u kolovozu 1938. oko 4 ure po podne. Kad se digne zastor, vani bjesni oluja. U blizini zvone zvona. Munja s jakim udarcem groma. Žestoka krupa zviždi kroz uzduh, zvekne o stakla, kida lišće i grančice s jedne šljive, što seže vrhom krošnje do pendžera, i udara o tle jakom, muklom bukom. U sobi su: *REBAC, njegova žena LELA i sestra DOMINA. Sve troje blijedi, zaprepašteni, bez riječi, gledaju u pendžer. Domina kraj kredence, uhvatila se za naslon jedne stolice i kao da moli, Rebac se poduprо s jednom rukom o sto, a Lela sjedi na sofi pokrivena preko koljena dekom. Izgleda slabaška i malko izmučena. Najednom Rebac poleti k pendžeru, otvori jedno okno.)*

REBAC *(na pendžeru vikne očajno u avliju prema kuhinji):* Luce! *(jače)* Luce! *(Začuje se nerazumljiv dalek odgovor u buci nevremena)* Izbaci ožeg! *(Domalo se začuje zveka željezne motke na salidži u avliji. Sad Rebac zatvori pendžer, pogleda kroz staklo napolje, u što sine munja, a odmah za njom udari grom negdje u blizini.)*

LELA: Dođi. *(Vrate se na isto mjesto kraj stola).*

DOMINA *(žena pedesetih godina, al izgledom mlađa, moderno počešljana, ne debela, al punačka, u jednostavnoj, tamnoj haljini, na udar groma zavapi).* Isuse i Marijo! *(I dovuče se do naslonjača.)*

REBAC *(nakon nekoliko trenutaka nepomičnog gledanja, digne ruku i pokrije dlanom Lelinu, kojom ga drži, klikne — utvrđujući nepobitnu stvarnost, koja se prostire pred njim — kao da govori sam sebi):* Sve je vrag odnio! *(Onda kratka pauza).* Do posljednje čevulje! *(Nevrijeme pomalo popušta.)*

DOMINA *(kad je čula spominjati vraga, prekrsti se):* Da je baranko Bare tu!

REBAC *(čuvši Dominin uzdah, odvrati pogled s pendžera, odmakne se od Lele i pođe prema sofi):* Ne pomaže tu više ni sveti Bare! *(Sjedne na sofu).* Drugo nevrijeme u tri dana! Danas je sve propalo. Sve!

LELA *(bliže k mužu, poljubi ga u tjeme):* Ne žalosti se, mužu. Nesreća je s nama, al samo da si ti živ

i zdrav! *(Segne do stola, otvori drveni kovčežić, gdje stoji eškija, savije cigaretu, pripali je i pruži mužu).* Evo, zapuši malo.

REBAC *(zagrize cigaretu čeljustima u grču):* No, da! Pravo imaš. I onako je sve zaludu. Doduše bilo je malo previše ovih dana. U nedjelju najprije jedno nevrijeme, onda tvoja nezgoda. A danas ponovo ovaj udarac!

LUCA *(iz hodnika zadihana uđe bosonoga, zdepasta seljanka, s jednim skutom pregače u tkanici, noseći u jednoj ruci drvenu zdjelu, a drugom drži bijelu patku za nogu, koja se još pomalo trza, u zadnjim izdisajima. Digne ponešto patku u vis, pokazuje je):* Premlatila je krupa. *(Onda pruži prema Leli zdjelu punu krupe):* Gledajte: svako zrno kao jaje. A, bogme, ima ga i rogatog. *(Grumljavina jenjava, krupa prestaje).*

DOMINA *(se nagne nad zdjelu):* Ubilo bi i čovjeka!

REBAC: Daj amo. *(Kad mu Lela pruži zdjelu, zgrabi šakon i sipljući mokro ledeno zrnje preko dlana kao kukuruz).* A koliko se još otkravilo.

DOMINA *(opazi, da se patka trza):* Još je živa. Nije dotučena posvema.

LELA *(pruži Luci zdjelu):* Hitro, prikolji je, dok nije crkla. *(LUCA ode. Vani se nebo osvjetljuje. Još malo se čuje grmljavina iz daljine, dok konačno ne prestane.)*

DOMINA *(se digne, pristupi pendžeru):* Eto, prolazi.

REBAC *(se digne):* A jad ostaje! *(Priđe i on do pendžera, Lela sjede uza sto i savija cigarete).*

DOMINA *(stavi Repcu ruku na rame, tješeći ga):* Prebrdit ćete vi to. Vas dvoje sami.

REBAC *(prekine je, uzbuđeno):* Nismo mi sami! *(pojačanim glasom):* Nismo mi sami! I druge su kuće uz našu. A i ti, šta živiš dolje u gradu, i ti si uza nju. *(Blaže):* Sve je to povezano, draga moja. Niko na svijet unije sam. Ni životinja. Ni razbojnik, jer i on treba nekoga, koji nešto ima, da ga opljačka.

DOMINA *(udalji se od prozora i sjedne opet kraj stola):* Kad se tako uzme.

REBAC: Drukčije se i nemože. Ako je meni zlo, ne će biti dobro ni tebi ni tvojoj djeci *(Pokaže rukom prema vani):* Tamo su ovaj čas propale hiljade!

DOMINA *(pogođena):* Što se tiče nas, možeš da nam smanjiš ono, što nam daješ. Bare se nada, da će doskora dobiti mjesto.

REBAC: Bilo bi mu i vrijeme. Trideset mu je već.

DOMINA *(se uzbuđuje):* Budimo pravedni! On nije kriv, što je zakasnio s ispitima.

REBAC: Nego šta! Ja sam kriv!

DOMINA: Bio je bolestan čitavu godinu.

REBAC *(tiše):* Prije pet mogao je biti gotov. Al njemu je glavno: kafana i karte!

DOMINA: Valja uzeti u konšideracjun. *(Uvrijeđena):* Ako ti je teško...

LELA *(se umiješa da ublaži napetost):* Ne misli on tako, Domina. Josi nije nikad bilo teško ni žao, šta čini za vas. Niti će vam on išta smanjivati, kako ono ti veliš, pa da Bare dobije i najbolje mjesto. Iako su naši prihodi podbacili, jer se sve daje u bescijenje, a seljak ne samo što ne može da vraća ono, što je dužan, nego još treba i da ga pomogneš. Onda udari ovako jedna krupa! *(Vani se razvedruje. Sunce opet sije)* Al ne boj se. Mlin je tu, a što mlin nosi, bilo je uvijek za vas i bit će.

REBAC: Ako šta bude, da se samelje!

DOMINA: Dao Bog, pa ne bilo tako strašno!

BARE *(uđe na to. Nešto krupniji, blaziraniji, sigurniji u nastupu, nego li je bio u I. činu. Na obrijanom licu i u dubokim crnim očima nosi neko hinjeno zabrinuto saosjećanje, koje se zacijelo odnosi na maloprijašnju katastrofu. Kad je vidio ona snuždena lica, nađe se u neprilici ne znajući, šta da reče i kome da najprvo obrati riječ. Mati ga pogleda dugim pogledom sva u strahu, da ne izlane nešto, što bi još jače zaoštrilo i onako napeto raspoloženje, ili da ne počne svojim frivolnim filozofiranjem, kojim je običavao da se ograđuje od neugodne stvarnosti, što mu se namićala).*

DOMINA *(znajući za tu njegovu slabost, pretekne ga, kao da pruža ruku slijepcu, da nađe prikladan prelaz):* Prošla te je volja karata!

BARE *(bez ikakve težine u tonu):* Čim je počela krupa, načelnikov je sin bacio karte.

REBAC *(upane mu u riječ):* I žao ti je bilo za lijepu partiju!

BARE *(nastavlja, kao da nije čuo, šta veli Rebac):* — izletio kao lud iz kafetarije, dlanovima pokrio glavu, uletio u crkvu, pa potegao veliko zvono. Mi ostali prišli smo k vratima i gledali na testu, koja je u minut bila pokrivena ledom. Neko je vapio, neko preklinjao, a neko samo mučao. Kafetijer me povuče za rukav i reče, kao da hoće da mi se dodvori: — Šjor Bare, sad će da poskupi vino. Blago onom, tko ga još ima u konobi! Vaš će se barba radovati. *(Domina i Lela pogledaju jedna drugu, zaprepaštene.)*

REBAC *(skoči i pograbi Baru za prsne okrajke kaputa):* Tko je to rekao? Tko je taj razbojnik, što tako govori?

BARE *(iznenađen i prestrašen, izmuca):* Kafetijer!

REBAC*(pun gnjeva):* Lupež jedan gnjidavi! Ja da ću se radovati, što je upropašteno moje i svačije! Zar sam ja ciganin kakav, što živi od strvine? Ne će da poskupi moje vino ni za paru! *(Naglašujući svaku riječ u taktu s kuckanjem svog zgrčenog kažiprsta, kojim udara po rubu stola):* Ni za ciglu ciglastu paru!

LELA *(pridrži muževljevu ruku):* Ne ljuti se, mužu dragi. Nek onaj prtljavac govori, šta hoće, mi ćemo prodavati svoje vino onako, kako mi budemo htjeli.

REBAC: Ni pare skuplje nego li je danas! Pa da ja ovaj čas crknem, ni ti ga ne ćeš prodavati skuplje. Jesi li čula: ni pare skuplje! *(Primi je za obje ruke i sav obuzet nekim čudnim paroksizmom, privuče je k sebi i zavapi):* Zakuni mi se: ni pare skuplje!

LELA *(plaho):* Kako god ti budeš htio! *(Onda meko i tiše:)* Ništa bez tvoje volje, mužu dragi.

REBAC: Ne smije Repčeva kuća da ikad postane kuća lihve i gavanluka. Bio ja živ ili ne bio! *(Pruži ruku za cigaretom, koju Lela pripali i dade mu je.)*

BARE: Šta se, ujo, uznemiruješ zbog onog brbljavog tovara? Svak zna tebe i zna, kakav si, pa zašto bi ti davao svoju muku ispod cijene, samo da umučkaš blebetala? Od toga ne će sirotinja imati ništa, jer

tvoje vino kupuju oštari i prekupci, pa će samo oni da zarade. Oni ga, vjeruj, ne će jeftinije prodavati, iako su ga jeftino dobili. Ako ti se ne će da špekuliraš, a ti ga ne prodaji. Neka čeka. *(Uzimlje jednu od cigareta, što ih je smotala Lela)* I onako ti nije za silu. *(Pripali cigaretu. Domina je pomalo glavom odobravala Barina razlaganja.)*

REBAC *(odmahne rukom):* Pa onda smo na istom. Ako ne špekuliram danas, špekuliram sutra.

LELA: Vi njega ne razumijete. Nije on kao drugi ljudi. On ne da, da itko, tko od njega štogod uzme, ode s osjećajem, da je baš onoliko dobio, koliko je i platio. Neg uvijek nešto više. Niko ne nosi od nas varićak žita, ako nije uvršan. Mi i ne držimo raza. Kad kupujemo, nikad se ne cjenkamo, kad prodajemo, uvijek pitamo: šta daješ za to? Otkad sam ja u toj kući, samo se tako čini.

REBAC: Danas se i mora tako. Stvari nemaju cijene i one vrijede onoliko, koliko tko može da za njih da.

BARE *(upadne mu u riječ):* Ili hoće.

REBAC: Pa nek je i tako!

BARE: Onda nek te kradu?

REBAC *(se užesti):* Bog mene krade — *(Domina se prekrsti)* kad mi odnese godinu ovako kao malo prije! Ti si me krao, kad si deset godina besposličio po univerzama, kartao se i ženario. Poplava, suša, peronospera mene kradu, a ne seljak. Seljak uzimlje svoje, iako uzme malo više, nego li je njegovo.

BARE: Govoriš kao kakav komunist. Naslušao sam se ja tih teorija među drugovima na univerzi.

REBAC *(prekine ga):* Da, ti bi htio, da sam ja samo onda komunist, kad si ti u pitanju, a s drugima slobodno da lihvam, da otimljem, da petljam. *(Mirnije:)* Idi, Bare, ti to ne možeš razumjeti.

BARE: Razumijem te ja dobro, ujo. Nemaš za koga da štediš. Djece nemaš.

REBAC *(opet ga prekine):* Imam ja i djece. *(Svi napeto poslušaju. Pauza. Njegovo se lice promijeni, na kome se ukaza kao neki talas vedrog zadovoljstva i nasmiješenog samohvalisanja.)* A Lela? Zar Lela nije

moje dijete? Ne mora li i ona da živi još dugo iza mene?

LELA *(se trgne i pocrveni):* Nisam ja, mužu, tvoje dijete. Ja sam tvoja žena. Žena je za muža više nego djeca. Djeca, što su starija, manje mare za oca. A žena, čim je starija, tim je više od muža *(Tiše:)* Konačno dva života postaju jedan.

BARE *(cinički):* Katkad i tri!

REBAC *(ga malo pogleda, dok se ne dosjeti smislu njegove upadice, uzbuni se, skoro ogorčeno):* Jest, u tim tvojim velikim gradovima i u njihovom finom društvu, gdje su se, kako se uvijek hvališ, krzale oko tebe i udate i neudate.

DOMINA*(prihvati hitro, samo da se pređe preko Barine frivolne duhovitosti):* Lela ima pravo! Ja znam, da imam samo pola života, otkad je moj stari umro, a i to pola raznesoše djeca. Djeca samo oduzimlju, a muž daje.

BARE *(naljuti se):* Daju i djeca, kasnije, kad mogu. Zar ti ne računaš neprestano, šta ćeš sve imati danas sutra od nas dvojice, kad dođemo do položaja?

DOMINA: Jest sinko, kad ne bi onda došla žena.

REBAC *(prihvati):* — koja će ti brojiti svaki zalogaj, što ga dobiješ od sinova!

DOMINA: Zato ja i ne želim, nego da ih vidim opskrbljene. a onda nek me nestane. Majka, koja to doživi, sretna je majka.

BARE: Sad ploviš u šentimentu — još malo pa će nas poškrapati suze! *(Neko zakuca iz vana).*

LELA *(kad vidi pudara JANDRIJU. klikne):* Jandrija, uđi, uđi!

JANDRIJA *(na seljačku odjeven, s kapom na glavi, koporanom preko ramena, pašnjačom oko pasa, u kojoj je zadjeta kubura, od kojih 40 godina, prilično suh, al žilav, žuljavih, koštunjavih ruku, taman u licu od vjetra i sunca, kratka puna brka i dugih obrva. Ulazi plaho:)* Hvaljen Isus!

REBAC: Nu, Jandrija, šta je to dolje?

JANDRIJA: Da Bog sačuva, gospodaru! Ni list ne ostade na svojoj petlji, nego sve sam panj, go, *(podigne ruke sa zgrčenim prstima:)* ko ova moja ruka.

LELA *(mu prinese stolicu):* Sjedni i ne jauči!

JANDRIJA *(baci koporan na stolicu, sjedne na nj i zaškripi zubima):* Kako ne ću, majko moja! Najvolio bih, da ne preštimavam vaš pošteni obraz, zabeštimati onako jednu debelu.

LELA: Sve beštime ne vratiše ti ni jedne čevulje.

REBAC: A sve je otuklo, veliš, i kod drugih?

JANDRIJ: Sve mahom.

REBAC: Večeras možeš spavati kod kuće!

JANDRIJA: A šta su! Ne ću, bogme, da čuvam ozobine, s kojih je gospodin Bog pozobao zrnje!

BARE *(koji je kod tih razgovora već dvaput zijevnuo, pruži Jandriji cigaretu):* Eh, pa da zapalimo.

JANDRIJA *(oživi):* Bogami, od prekjučer nisam ga ni okusio. Sušio sam lišće od murve, to toliko, da grizem kakav god dim. *(Lela mu pruži vatre i zapali mu cigaretu.)* Al u čitavoj nevolji mislio sam ja na vas, gospodarice. Kad je počela krupa, izvučem ja iz kolibe svoj biljac i prebacim ga preko one vaše ranke.

REBAC *(sarkazmom):* Šteta, što nema biljca od hiljadu aršina!

LELA *(zgrabi šaku eškije iz kovčežića):* Ovo ti je za ranku.

JANDRIJA *(tek sada skine kapu, u koju Lela uspe duhan):* Hoće moja gospodarica, hoće. *(Prihvati njenu ruku, poljubi je nekoliko puta u dlan, pa nadoda):* Uh, ruko moja blagoslovljena!

REBAC: Ima li kakvih računa da se uredi?

JANDRIJA: Neka malenkost. Dvije tri nadnice za sumporenje.

REBAC: :Sađi dolje i pričekaj me u škritoriju. *(Jandrija se digne, turi kapu s duhanom u pašnjaču, dohvati korporan.)*

LELA *(Jandriji):* A Luca nek ti da čašu vina. *(Jandrija izađe).* Vani je opet lijepo. Kako bi bilo, mužu, da odeš u polje i obađeš vinograd? Da pogledaš kako izgleda.

REBAC: Čula si, kako izgleda! Ja ne volim da gledam pustoš. Ti pođi, ako ti se rači. *(Digne se.)* Ja ću saći u škritorij, najprije da obračunam s Jandrijom, a onda imam jedan dogovor. — *(Pođe do stola,*

izvadi iz džepa drvenu tabakjeru i napuni je cigaretama, koje je Lela do malo prije motala.) Imam jedno iznenađenje za te. Ti ovdje mirno lezi, dok se ja vratim.

LELA: Domina bi mogla ostati malo sa mnom.

DOMINA: Ne, kćerce, trknut ću do šjore File. Do dva tri dana idemo kući, pa da se prije odlaska malo porazgovorimo.

REBAC *(kod vrata Bari)*: Pa ti bi mogao s tetkom, ako ne misliš da se vraćaš u kafetariju svojim svecima?

BARE *(kao da nekom pravi uslugu)*: Pa mogao bih.

LELA: Ako ti se ne će, ja mogu i sama. I onako čekam Fra Jeru... radi ispovjedi.

REBAC: Da je na tvom mjestu kakva velegradska dama, ostao bi već da joj pravi društvo! *(Otvori vrata.)*

BARE: Molim, ja se radujem da ostanem s tetkom, al ona me nije ni zvala. Najprije je molila tebe, a onda mamu. Meni si se ti obratio.

REBAC: Morala je, naravno, kleknuti preda te. *(Ode).*

DOMINA *(digla se već, priđe Bari)*: I ti imaš način... Nije čudo, da se ujak srdi na te.

LELA: Sve to nije tako opasno. Joso se naljuti i odljuti i brzo zaboravi.

DOMINA: Eh, dobra vam zabava! *(K vratima.)*

LELA: Pozdravi mi šjora Filu!

BARE: Ako te pusti, da dođeš do riječi.

DOMINA *(odlazeći mane malo rukom oko ušiju, i ne rekavši ništa iziđe.)*

BARE *(uvali se u sofu, dosađujući se)*: Uf! Hvala Bogu, da je svršilo.

LELA: Šta da je svršilo?

BARE: Pa krupa, vinograd, šteta, vino, ujo, mama.

LELA: A šta ćeš, to je naš život.

BARE *(pun poruge)*: Uistinu interesantan! A onaj tvoj Jandrija! Ponizan kao crv, oblizao ti je ruku kao kakve pašče. Za prstovet duhana.

LELA: U tvojoj sujeti i ne vidiš, kako je to lijepo. Gospodstvo je prkos, dragi moj, a čovještvo poniznost.

BARE: Puna si mudrih riječi kao sveto pismo. Vidi se, da je star muž uza te. Stoji dokon uz mladu ženu, pa mudruje.

LELA *(trgne se, ljutito)*: Kako te nije stid, da govoriš takvo šta. Zaslužio bi, da ti za tu riječ dadem jednu po zviki.

BARE: To je tvoje pravo. Tetka si mi.

LELA *(odrešito)*: Bila ti ja ovo ili ono, ja sam žena i tražim da me poštuješ.

BARE *(ljupko, kao da prosi)*: Daj mi najprije cigaretu.

LELA: Još da te i dvorim! *(Pruži mu je.)*

BARE *(uzme cigaretu i stavi je kraj sebe na sofu)*: Ovu ne ću. Hoću drugu. I pripali je najprije, a onda je daj meni, kao što to činiš s ujom.

LELA: Nađi ti sebi jednu drugu za taj posao. *(Prezirno mu dobaci šibice.)* Drži!

BARE *(odbaci na drugu stranu sofe šibice, koje mu je bacila Lela u krilo, digne se, protegne se, a kad se odluči da iziđe, pojavi se na vratima Luca noseći gorući lumin. On je upita ironično)*: Za čiju je to dušu?

LUCA: Eto ide fra Jere. — *(Skoro pobožno)*: Večeras su četiri godine, što je umrla gospodaričina mati. Ne sjećate se je više?

BARE: Sjćam se samo, da je neprestano plakala! *(Iziđe kroz velika vrata, ne zatvorivši ih za sobom, a Luca se polako uputi do kredence i stavi tamo lumin. Domalo uđe fra Jere).*

LELA: Hvaljen Isus.

FRA JERE: Još jučer si slala po me, da se hoćeš ispovjediti, al ja sam bio u selu kod bolesnika. Kad sam se na večer vratio i čuo za tvoju nezgodu, mislio sam, da si teško nastradala. Jutros mi je rekao tvoj muž, da nije ništa opasno. Hvala Bogu!

LELA: Ja se svake godine na dan materine smrti ispovjedam i pričešćujem.

FRA JERE: — Na to nisam mislio. Mogla si pričekati dva tri dana, dok ti ozdravi noga.

LELA *(jače)*: Nisam mogla. Jedva sam čekala, da dođete. *(Zajeca).*

FRA JERE (*stavi joj ruku na rame*): Ne plači, kćerce.

LELA (*primi mu ruku i zakopa lice u njegov široki rukav, jecajući plače.*)

FRA JERE (*položi drugu ruku na njeno tjeme*): Šta ti se dogodilo? Šta si učinila?

LELA: (*zaklima glavom na njegovom laktu, da nije ništa, i zavapi*): Fra Jere! Fra Jere!

FRA JERE (*iznenađen*): Zar je tako strašno? (*Strogo*): Digni glavu!

LELA (*digne glavu, sva uplakana*): Stid me je, fra Jere. (*Pokrije rukama lice*).

FRA JERE (*saosjećajno, ali ne bez prijekora*): Nesretna ženo, šta si uradila. (*Nakon kratke pauze, kao da se nečemu dosjetio*): Da nije Bare?

LELA (*mirno, odlučno*): Jest, Bare.

FRA JERE: Mislio sam na to još onda, kad sam čuo, da dolazi amo. Al nisam vjerovao, da bi ti bila kadra. (*Digne se jače:*) Onaj tvoj muž, budala, koji svakom vjeruje (*ušeta se po sobi i užesti*), koji misli, da je svatko kao i on, a gleda u te svoje nećake kao u dva sveca. A kad tamo, eto opalaši gradski, izmet ljudski! Takvo šta u ovoj kući, gdje se nikad ni nepoštena misao nije rodila.

LELA (*očajno ga gleda*): Nije tako, fra Jere.

FRA JERE (*ustavi se, još žešće*): Šta nije tako? Onda si ti. Znao sam ja to. Uvijek si ti na nj mislila, sve ove godine, što nije dolazio, i eto, čim se pojavio, čim ti je rekao dvije tri lažne riječi, pljunula si na Boga i na zakletvu, što si je položila pred njegovim oltarom! (*U najvećoj ogorčenosti, prebaci s ramena preko glave štolu i stade da je mota*). Nema ispovjedi! Ne ispovjedam te! Traži ispovjednika, gdje hoćeš! (*Zavuče zamotanu štolu u rukav, iz kojeg izvuče veliki modri šudar pa briše pot, koji ga je probio.*) Odrešenja ti ne dam! (*Popravi svoju fratarsku kapicu i uputi se k izlazu*). Zbogom!

LELA (*pruži ruke prema njemu, očajna*): Fra Jere! Ne idite! Fra Jere! (*On se okrene prema njoj.*) Nije tako, kako vi mislite. Ispovjedite me!

FRA JERE: Šta nije?

LELA: Nisam ja pljunula na Boga, fra Jere. Poslušajte me prije. Sve je bilo protiv moje volje. (*Spusti iznemogle ruke preda se.*)

FRA JERE (*dva koraka prema njoj, blaže*): Sve se tako izgovaraju, sve kažu, da im se takvo što dogodilo protiv njihove volje. Znam ja to! Čuo sam ja to milijun puta. Ostavi ti takve izgorove za muža, kad mu budeš priznavala. Nema griješne slasti, kojoj se čvrsta volja ne bi odhrvala. (*Pođe do kredence, gdje stoji svijećnjak, izvadi šibice, zapali svijeće, pa stavi svijećnjak na sto*). Ovdje se više ne vidi. (*Onda upali svijeću izvuče polako štolu iz rukava, odmota je i prebaci preko ramena.*) Pa dobro! Hoćeš da se oslobodiš grijeha, ja ću te saslušati. (*Došao je do svog prijašnjeg mjesta, sjedne.*) Sad kaži, šta je to bilo?

LELA (*kojoj odlane, kad je vidjela, da je opet sjeo*): Vi, fra Jere, mislite na najgore.

FRA JERE: Pusti ti, da ja mislim, šta je meni volja. Ti samo reci sve istinito, bez zaobilaženja, bez poljepšavanja.

LELA (*odluči se*): Sve ću reći. Ništa vam ne ću zatajiti. U nedjelju poslije one prve krupe, kad se opet razvedrilo, rekoh mužu, da pođemo u vinograd. Nemu se nije dalo da gleda onu pustoš. Onda reče Joso Bari, nek on pođe sa mnom. Nisam se mogla otimati i ne ići. Srećom bio je tu i naš pudar, pa sam ga povela s nama. Da vam pravo kažem, bojala sam se ove tri nedjelje, što je Bare kod nas, nisam zapravo nikad bila na samo s njim, a nisam ni željela, izbjegavala sam to, da ne bi došli u razgovor o onom, što je bilo među nama, dok sam još bila djevojka.

FRA JERE (*komu se čini da ona zavlači, nestrpljivo*): A u nedjelju, šta je bilo u nedjelju?

LELA: Pođosmo, dakle u vinograd. Ispočetka sam bila potpuno ravnodušna, al onda mi se stalo namićati sjećanje na negdašnje naše sastanke, na razgovore, na njegova obećanja i neispunjene sne moga djevojaštva — ah, vi sve to znate, fra Jere, sve sam vam rekla, još onda, u ispovjedi.

FRA JERE: Sjećam se.

LELA (*zagazi konačno u stvar, govori iskrenije, jače, i sve većim tempom, do pune dramatičnosti*):

Da, sjećala se tako, al ubrzo sam se otela tome, priznavajući sama sebi, koliko je veća i potpunija moja sreća uz čovjeka, koji mi je sada muž, nego da sam postala ženom onog gradskog vitlije. Govorila sam sama sobom: Ono, što je bilo među nama, ne samo da je rastavljeno godinama, nego nije značilo ništa, ludovanje mladosti, igra za nekoliko ljetnih večeri. Misleći tako, išli smo jedno uz drugo, bez mnogo razgovora. Ulazeći u vinograd, valjalo je preskočiti grabu, u kojoj se sakupilo nešto vode od onog nevremena. Bare preskoči i pruži mi ruku, da mi pomogne prijeći na drugu stranu. Na kliskoj ilovači omakne mi noga, posrnem i udarim koljenom o komad sedre, da sam zajaukala od boli. Priskočiše i on i pudar, usprave me i odnesu u kolibu. Tu sam razgrnuma nogu, i kroz razdrtu bječvu vidjelo se rasječeno i krvavo koljeno. Pudar pograbi bukaru i odleti po vodu, a Bare mi povuče bječvu sve do gležnja, izvadi svoj šudar da povije ranu. Primila sam ga za ruku i rekla: — Nemoj, čekaj, dok se ne vrati Jandrija. — Na što on iznenada zgrabi s obje ruke moju nogu oko lista, spusti glavu i ukopa svoja usta u onu živu ranu. Kao da siše krv iz nje. Što sam mogla jače, udarim ga šakom po zatiljku, i dvaput i triput, vičući: — Pusti me! Najzad se diže, zakrlješti očima, kao da je pomahnitao, i reče zluradim zadovoljstvom: — Dobro je! Napio sam ti se krvi! — Kad sam ga vidjela onako obezumljena i okrvavljena, zgrozila sam se, pokrila oči i stala da plačem, ne znam, da li više od boli ili od sramote. Tad je počeo da me umiruje, milovao me po licu i preko kose, drhtavim šaptom govorio, kako me još voli, nek ne plačem, nek mu oprostim. U to se vratio i Jandrija s vodom i s nekoliko stručaka sljeza, pa mi poviše ranu.

FRA JERE: A onda?

LELA: To je sve.

FRA JERE: Nije ti ništa drugo govorio, nije te dirao.

LELA: Ništa više.

FRA JERE: Razumio sam. A šta će biti sada?

LELA: Do dva tri dana on odlazi u Split — i ne će biti ništa.

FRA JERE: A da ne ode?

LELA: Ni onda ne bi bilo ništa. Znala bih već da ga se čuvam.

FRA JERE: Šta ti je muž rekao na sve to? Je li se i ovaj put smijao? Ili mu nisi ni govorila o tom.

LELA: Nisam. I zato sam htjela da se ispovjedim. To je moj najteži grijeh.

FRA JERE: To si morala da učiniš. Zašto nisi? Kako ćeš moći da mirno živiš uz svog čovjeka s takvom tajnom među vama?

LELA: Zbog sebe mu nisam to zatajila, nego zbog njega, zbog Domine. Vi znate, fra Jere, da ih izdržava. On ih i voli, kao da su mu rođeni sinovi, pa pomislite na njegovo razočaranje! Pomislite na moj nemir i grižnju, da im uskrati ono, što im sada daje? Pomislite i na to, da sam ja ona, koja sam im otela svu nadu u baštinu, koja sam se uvukla kao uljez kakav među njih, a sad još da ih posvadim i raskinem! Ne, ne mogu, to ne mogu. S vremenom možda, kad bi Domina umrla, kad bi njeni došli do kruha, s vremenom ću mu reći sve — al sad ne, sada ne. Uvažite to, dragi oče, dragi fra Jere, i dajte mi odrješenje, blagoslovite me.

FRA JERE: I da ti priznam, da dobro činiš, što sve to kriješ pred mužem i što ga varaš?

LELA: Ne, ne, fra Jere. Ja moram da mučim, zbog svoje sreće i muževljeve i svih ostalih. A ne varam ja svoga čovjeka ni u najskrovitijoj svojoj misli. I da, ne daj Bože, ikad osjetim, da nisam kadra da mu uščuvam vjere, umrla bih prije, nego njome krenula. A sad radite sa mnom, šta hoćete.

(Već iznemogla, posljednje riječi izgovara u šaptu).

FRA JERE *(opet briše pot s čela)*: Pa dobro. Kad ozdraviš, poći ćeš u Sinj, da se zahvališ blaženoj Gospi, što te očuvala i pomogla pri iskušenju, a sve dotle molit ćeš svaki dan sveto Ružarije. Reci djelo skrušenja.

LELA: *(sklopi ruke, jasnim glasom iskreno)*: Za ovaj grijeh, kao i za sve ostale, kajem se od svega srca i čvrsto odlučujem, da ću se čuvati zla i napasti, sada, uvijek i u času svoje smrti. Amen. *(Čeka sklopljenih ruku na blagoslov).*

FRA JERE *(se digne, blagosivlje je rukom i mrmlja nešto nerazumljivo, a onda zaključi glasno):* Ostani u miru Božjem! *(Prekrsti se i ona za njim, našto joj on pruži okrajak štole, na kome je izvezen krst, koji ona poljubi. On sad digne štolu, savije je i turi u rukav, pa promijenivši potpuno ton, sasma stvarno i bez ikakovih formalnosti, reče):* A sad, daj mi cigaretu.

LELA *(pruži mu kovčežić):* Molim, ako vam se hoće motati.

FRA JERE *(savije cigaretu na stolu, gdje prenese kovčežić):* A gdje je Joso?

LELA: Bit će u škritoriju. On zna, da ste ovdje. Hoćete li, fra Jere, čašu mareštine?

FRA JERE *(savio je cigaretu i zapalio na svijećnjaku):* Ne, hvala. Moram da idem.

LELA: Il radije kavu.

FRA JERE: Velim ti, ništa *(Pruži joj ruku.)* Zbogom!

LELA *(primi njegovu ruku, i poljubi je i protare o nju lice, gledajući zahvalno u fratra):* Hvala!

FRA JERE *(otvori vrata i opazi, kako se u slabo osvijetljenom hodniku neko odmiče od vrata):* Šta je? Šta radiš tu?

BARE *(u hodniku, u neprilici):* Oprostite, fra Jere, nisam znao, da ste vi tamo.

FRA JERE *(u hodniku i on, srdito):* Šta nisi znao? *(Vrati se k Leli):* Šta Bare nije znao, da se ti večeras ispovjedaš?

LELA: Svi su znali. Zato nema ovdje nikoga.

FRA JERE *(na vratima, Bari):* Jesi čuo?

BARE *(približi se k vratima):* Mislio sam, da je svršilo već davno.

FRA JERE *(još žešće):* Znam ja, šta si ti mislio! Sram te budi! I to mi je kulturan čovjek, cvijet inteligencije, što prisluškiva svetoj ispovjedi.

BARE: Šta bi mene tako što interesiralo.

FRA JERE: I kako da te interesira! Znam ja dobro, šta te interesira! Znaš li ti, da je to svetogrđe? Zločin, koje kazni ne samo božji nego i svjetovni sud! Pusti Lelu na miru. Ona se je ovaj čas ispovjedila, i

mora da izmoli neke molitve i da ostane sabrana neko vrijeme.

BARE: Velim vam, da je sve puki slučaj. Htio sam pogledati, šta radi Lela, i kad dođoh do vrata, čuo sam vaš glas...

FRA JERE: Recimo, da je tako. *(Leli, vraća se):* Eto, zbogom, Lela! *(I zatvori za sobom vrata.)*

LELA *(nije dospjela da odgovori na pozdrav).* No, znaš. Ono uistinu nije bilo lijepo! Tko čini takve stvari!

BARE: Nisam ni u snu mislio, da slušam tvoju ispovjed. Htio sam samo čuti, je li fratar još tu. Kako se je samo razmahao i razgrlatio, kao da sam heretik kakav! Uostalom nije teško pogoditi, šta si mu sve ispovjedila!

LELA: Ne tiče te se to ni najmanje.

BARE: Molim, molim!

LELA: Gdje je Joso?

BARE: Kod preferansa.

LELA: Pođi i ti tamo.

BARE: Ne, ne! Jučer me je otjerao, jer sam mu prigovarao, kako igra. Oprezan je, kao da igra o hiljade.

LELA: On nije hazarder.

BARE: Karta ne voli plašljivce. Onda nek igra šah. Ili trilju.

LELA: Šta je vrijedilo tebi junaštvo na kartama? Da je samo izračunati, koliko si izgubio na njima!

BARE: Danas izgubio, sutra dobio. Izjednači se to.

LELA: Deset godina na univerzi ne daju se izjednačiti.

BARE: One nisu izgubljene. Živio sam ih ja, draga moja! *(Jače):* Zato se danas ne bojim života.

LELA: Ja te ne prekoravam. Meni je svejedno. Samo te molim, sjedni. Ne volim to, da se vrzeš gore dolje kao lisica u praznoj kapuneri.

BARE: Dobro. Sjest ću. *(Sjedne na stolac, na kom je sjedio fra Jere, samo nasuprot Leli):* Kako noga? Boli li te?

LELA: Pomalo. Ljekar veli, da ću brzo moći da se dignem.

BARE: Ujak se nekako čudno drži prema meni. Zacijelo si se potužila na me.

LELA: I zaslužio si. Šta misliš, šta bi bilo s vama, da vas se odrekne??

BARE: Zaboravio sam ja u nedjelju na sve. I tko si ti, i tko sam ja, i da će se tko naljutiti na me ili me izbaciti iz kuće. Tko osjeća, nema kad da misli na posljedice.

LELA *(ne odgovori odmah, iza dva-tri trenutka digne glavu prema njemu, molećim glasom):* Kako bi bilo, da se vratiš u svoju sobu?

BARE: Sada? Domalo će i oni biti tu.

LELA: Idi, molim te, ti govoriš koješta, a ja bih najradije mirovala. Idi i zasviraj nešto na harmonici.

BARE: Ne svira mi se. Radije stojim tu, pa te gledam. *(Digne se, stane iza sofe, stavi joj ruku na kose i povuče joj glavu otraga):* Lijepa si. Danas si ljepša nego onda, kad si bila djevojka.

LELA *(odmakne glavu):* Pusti me. *(Dohvati konopac):* Pozvonit ću, ako ne sjedneš.

BARE *(odmakne se):* Evo, sjedim i mirujem. *(Sjedne opet. Gleda je. Pauza):* Jedna stvar me muči neprestano: htio bih da znam, jesi li se udala za mog ujaka, da mi se osvetiš, ili da možeš metnuti kapelin na glavu ili jer si ga voljela?

LELA: Kad baš hoćeš da znaš: voljela sam ga. Na te nisam više ni mislila.

BARE: I još ga jednako voliš?

LELA: Više neg onda, kad sam išla za nj. Nikad ne bih našla tako dobra muža.

BARE: Jest, bogat je, uz njega imaš sve, što želiš. *(Porugom):* Samo da je za koji mjesec mlađi!

LELA: Ja sam sretna s njim i tvoje ruganje ne će omesit moje sreće. *(Pauza).*

BARE: Nikad ne ću prežaliti, što nisi postala mojom ženom.

LELA: Ja nisam kriva.

BARE: Ni ja. On je kriv! *(Gledajući je u oči jače):* Jest, ujak je kriv!

LELA: Idi, Bare, šta bi on tome bio krav?

BARE *(digne se):* Već odavna želim da ti to kažem. Dobro je, da znaš. *(Pođe do dna sofe, prema njoj):* On te je kupio od mene.

LELA *(se zgrane):* Kupio? Kako kupio? Nisam ja roba, da se mene kupuje i prodaje.

BARE: A ipak je tako. Kad sam se one posljednje večeri, što smo bili zajedno, vratio iz tvoje oštarije kući, on je neprestano vikao na me: — Ne volim ja to! Ne volim ja to! Nato sam mu rekao, da ću te uzeti, a on se razžestio još više, upro se šakama o sto i pitao: Od česa ćete živjeti, kad oboje nemate ništa? Dugo je još dok svršiš nauke, a onda bogzna, ne će li te proći ta fantažija. Još si kadar da je ostaviš, da se usjedne. Onda mi reče: Sutra u zoru putujemo u Split, a čujem li, da joj pišeš il bilo kako da si s njom u vezi, svršeno je među nama! — *(Pane glasom):* I zato ti se nisam više javljao. Tako sam te prodao.

LELA *(odahne, kad vidi, da nije onako, kako je mislila):* Ti si me prodao, al on me nije kupio. Da ti je slučajno nešto dao, da me se odrekneš, onda bi to bila kupnja, al ti si me se odrekao, da ne izgubiš ono, što imaš od njega. Uostalom poslije tvog odlaska nije on nikad pitao za me, nit je ikad govorio sa mnom, sve dok ga jednog dana nisam ja potražila, da ga zamolim za neku stvar, a zapravo jer sam se nadala, da ću od njega čuti nešto o tebi. Onda je pozvao moju mater i zaprosio me od nje. Jedan jedini put upitao me je, šta je bilo među nama. Rekla sam mu sve otvoreno i konačno nadodala: — Kako vidiš, mužu dragi, obične mlađarijske budalaštine. Nek te to ništa ne muči kao ni lanjski snijeg.

BARE *(prijekorom u glasu):* Lanjski snijeg, veliš? *(Uputi se k njoj, uzbuđeniji):* Lanjski snijeg! *(Primi je čvrsto za obje ruke, pritiskujući ih na deku, razraženo):* A sva ona obećanja, a sve riječi, što si mi govorila, poljupci, što smo jedno drugom dali, i moji nemiri i izgubljene godine na univerzi, ne zbog karata, nego baš zbog tebe — sve je to lanjski snijeg? *(Gurne njene ruke na stranu, uspravi se i pobjedničkim zadovoljstvom u glasu):* A ipak: voljela si me!

LELA *(nehajno):* Bože moj, voljela!

BARE *(prigne se do njenog lica, jako):* I još me voliš! *(Primi je za ramena, privuče je k sebi, da su im usta jedva prst daleko od drugih, tiho, toplo):* I još me voliš!

LELA *(šane):* Ne, ne volim te.

BARE *(kroz zube):* Više nego njega.

LELA *(nagne glavu, da izbjegne njegov dah, zaklima odlučno glavom):* Ne, ne! Samo njega volim. Samo njega.

BARE *(je prim iz azatiljak, prigne se na njena usta i zatvori ih svojima).*

LELA *(ostade nepomična, ne braneći se, kao da nema u njoj ni svijesti ni snage i ne odgovarajući na njegove poljupce. Al hitro se sabere i odgurne ga snažno rukom):* Pusti me!

BARE *(kome se pričini, da čuje nekakav razgovor na stepeništu, odbije se od nje, priđe k stolu, uzme cigaretu i pripali je na lampi)?* Dolaze.

LELA *(tiho, kao da prekorava sama sebe).* A malo prije sam se ispovjedila! *(Kratka pauza):* Hvala Bogu, sutra nisi više ovdje.

(U hodniku se vidi REBAC i DOMINA, približuju se, u razgovoru, Bare se nasloni rukama preko naslona jednog fotelja, Lela popravi nešto zgužvanu deku).

DOMINA *(ulazi prva):* Dobra večer! *(Stane uz sofu, Leli do glave, pomiluje je po kosi):* Kako si?

REBAC: (obiđe Dominu, sjedne na sofu, primi i poljubi Lelinu ruku). Ne ljutiš se, što smo te svi ostavili? Mislio sam, da je Domina kod kuće, kad eto, ona otišla u vižite.

DOMINA: Srećom Bare je bio kod kuće.

LELA: Došao je i on malo prije. Al nisam bila sama. Fra Jere je bio dugo tu.

REBAC: Toliko si imala grijeha, da ih ispovjediš! Uostalom, kako je noga?

LELA: Boli me malo jače neg po podne.

DOMINA *(opipa joj čelo):* Kao da ima i malo vrućine.

REBAC: Nije ni čudo. *(Kuša joj bilo)* Mogla je nastradati. *(Pauza. Sluša bilo):* Ne vjerujem. *(Obrati se naglo Bari):* Zahvali Bogu, da se nije šta gore dogodilo. Ne bi mi više dolazio pred oči! *(Prihvati cigaretu, koju mu već pripaljenu nudi Lela).*

BARE *(koji je stajao po strani i mirno pušio, oživi, kad mu je ujak upravio riječ):* Pa što sam mogao da učinim? Meni je jednako žao kao i tebi.

DOMINA: On bi volio, da se je to njemu dogodilo.

REBAC *(sestri, ironijom):* Ti si odmah gotova da ga uzmeš u zaštitu.

LELA *(blago):* Nije on kriv, mužu. Pružio mi je ruku na vrijeme, ali tlo je bilo gecavo. Popuzla sam bez ičije krivice.

REBAC *(jako):* On je kriv! *(Leli):* Koliko sam puta ja prelazio s tobom preko one grabe, pa ti se nikad nije ništa dogodilo. A ja nisam nikakav športski šampijon kao on!

LELA *(pogleda muža):* Jest, al ti si me svaki puta prenio preko nje.

REBAC *(blaže):* Mogao te je i on uzeti u naramak i prekoračiti na drugu stranu.

LELA *(stavi ruku na Repčevo koljeno):* Jest, mogao je — *(Ritartando):* Al ja ne bih dala da me itko drugi uzme u naramak, osim tebe.

BARE *(s nešto poruge u tonu i gesti, pruživši dva dlana, jedno preko drugog prema Repcu):* Eto vidiš.

REBAC *(s nekim zadovoljstvom u glasu, ne obzirući se na Baru):* A kad nema mene, onda radije nek se lome noge! *(Malo tiše, kao da melje riječi):* Uostalom Bare nije tuđ čovjek. Rod nam je: i meni i tebi.

DOMINA: Pa jest, najbliži rod.

LELA *(gleda u muža, digne njegovu ruku na svoje lice, podatno, tiho):* Meni je svak tuđ, samo ti ne. *(Iznenada savije gornje tijelo, uroni glavu u jastuke i zaplače).*

REBAC *(primi je za rame):* No, no, Lele —

DOMINA *(gladi je po glavi):* Umiri se, Lele.

BARE *(se ušeta gore dolje).*

LELA *(konačno digne glavu, pribere se i nenadano se nasmije).*

REBAC *(jovijalno):* Nije li vam to pravo dijete? I plače, i smije se, sve u jedan mah.

DOMINA: Ja nju razumijem. Šta je samo straha pretrpjela zbog te noge! A sad mora da leži, a gosti se vrzu po kući —

REBAC *(mane rukom)* Lako za to!

DOMINA: Vi muški to ne razumijete. Svakako, mi idemo sutra. Prošle su tri nedjelje, što smo tu, i mislim, da je dosta. A i Keko je sam kod kuće sa sluškinjom i bogzna, da li šta uči za ispit. Konačno i Bare valja da se pobrine za mjesto.

REBAC *(je slušao njeno razlaganje, najzad je prekine):* Bare će ostati još neko vrijeme kod nas. Ti idi slobodno, ali njega trebam. *(Svi se začude, Lela se zaprepasti i kao da će zaviknuti, al on, gledajući Baru, reče, kao da zapovijeda):* Ti ostaješ ovdje.

BARE *(sav Poncije Pilat, slegne ramenima):* Kako god hoćeš, ujo.

DOMINA: Meni je pravo.

REBAC *(digne se odlučno):* Bilo ti pravo ili ne, on ostaje. Ja ću ga platiti kao i svakog drugog.

LELA *(užurbano):* Ali, mužu, on mora da traži mjesto. Ne možemo ga siliti, da tu kod nas gubi vrijeme i dobru priliku.

REBAC: Mi ga i ne silimo. Ako ne će, put mu je otvoren. Samo držim, da bi bila sramota, da zovem drugog inženjera, kad imam svoga u kući. *(Okrene se Bari, jačim glasom):* Je li tako ili nije tako?

BARE: Ne znam, o čemu se radi. *(Protare dlanove):* Al nek bude onako, kako je tebi pravo.

REBAC: Onda slušaj. Naumio sam da izgradim onu fabriku, koju je počeo Lelin otac. *(Lela se uznemiri, ostali se iznenade)* Hoću da imam tamo konobe, magazine, moderne hambare, jer je ovo ovdje sve tijesno, primitivno leglo pantagana, puno smrada gnjileži. Na južnoj strani, gdje ne dopire prašina s ceste, napravit ćemo kuću za stanovanje, zapravo ljetnikovac, gdje ćemo ljetovati. Nadokupit ću još onu oranicu ispod fabrike, i od nje udesiti džardin s

česmicom u sredini, što prska vodu u nebo. I tako dalje. Razgovarat ćemo se još o pojedinostima. Ti ćeš ovdje pred mojim očima napraviti nacrt. Poruči odmah u Splitu sve, što ti treba, a mater će sutra odnijeti pismo sobom. Već sutra počet će ljudi da vade kamen iz kave. Sad znaš, šta mislim.

BARE: Znam.

REBAC: Veseliš se tome?

BARE: Oduševljen sam.

REBAC *(sjedne ponovno na sofu do Lele i primi je čvrsto za šake, što leže na jorganu):* Sad će konačno da se upokoji duša tvoga ćaće. Izgradit će se njegov palac! A i ja ću se osloboditi jedne obveze, koju doduše nisam dao, ali sam uvijek osjećao, da je moram ispuniti, kad god sam gledao one neizgrađene zidove, kako se ruše i propadaju.

LELA *(leži nepomično, blijeda, kao da sluša svoju osudu. Najzad zatvori oči).*

LUCA *(uđe):* Šjora Domina, sve je spremno. Čekamo samo na vas!

DOMINA *(Luci):* Odmah, Luce, odmah! *(Digne se. Luca ode).*

BARE *(pođe):* Ja ću dotle da pišem u Split.

DOMINA *(oduševljena, zaustavi Baru):* Glavno je, da napraviš lijepu kupaonu. Da se čovjek, kad dođe amo, ne mora kupati u onoj staroj kaci *(pokaže na vratašca desno),* tamo u kamarinu bez svijetla, po kome šetaju škarpijuni.

BARE *(ruga joj se):* Bit će sve u bijelom mramoru! *(Pođe).*

DOMINA *(za njim):* S puno ogledala, kao u konteše Fanfonja u Trogiru! *(Odlaze).*

REBAC *(je međutim dugo gledao Lelu, kako jako diše i muči zatvorenih očiju, onda se prigne polako k njoj i oprezno je poljubi u čelo).*

LELA *(se iznenada trgne, prebaci mu ruku oko vrata, ljubeći ga u usta i govoreći drhtavim i uzbuđenim glasom):* Mužu dragi, nemoj da dograđuješ ćaćinu fabriku. Pusti je onakvu, kakva je. Pusit je, preklinjem te!

REBAC *(iztrgne se iz njenog zagrljaja):* Ne razumijem te, uistinu! Čemu samo to?

LELA *(zastane tren, onda se opet uspravi, dohvati ga opet i ovija ga čvrsto rukama, s mnogo topline, skoro fanatično):* Ja se toga bojim, mužu dragi! Slušaj me, mužu dragi! Niko od nas nije dočekao dobra od te fabrike. Prokletstvo je na njoj! *(Govoreći tako, sva mokra od suza, opsipala je poljupcima njegovo lice i oči i ruke, u čudnom nekom paroksizmu. Polagano pada zastor).*

IV. ČIN

Sofa je bez jastuka i bez pokrivača, samo su na njemu dva tri ukrasna jastučića, a preko donje strane prebačen na škotski način karirani plaid. Na kredenci svijećnjak. Pendžer je širom otvoren. A i vrata što vode u hodnik.

VRIJEME: Nedjelja je, oko 6 sati po podne, malo dana iza III. čina (Kad se digne zastor, nema nikoga na pozornici, ali se kroz otvorena vrata vide, kako se uspinju uz stepenice, LELA i BARE).

LELA *(s vrha stepeništa govori nekom dolje).* Donesi veliku vazu s nešto vode za cvijeće. *(Čuje se LUCIN glas s dna stubišta, na što Lela upita Baru, koji je pošao malo dalje u hodnik):* Hoćeš li kavu ili ćikulatu?

BARE: Svejedno mi je. Isto, što i ti.

LELA *(prema Luci, koju se ne vidi):* Dvije bijele kave. *(Sad se upute oboje hodnikom i uđu. Lela je u stilskoj haljini od šarenog krep-voala na bijeloj podlozi, s velikim šeširom na glavi. U ruci nosi ogromnu kitu poljskog cvijeća. Jedva primjetljivo hramlje na jednoj nozi. Bare ima na sebi običan sako, s cvijetom u zapučku. Bez šešira, bez štapa. Lela stavi cvijeće na sto, onda pođe i zatvori pendžer, zatim skine šešir i stavi ga sprijeda na jednu stolicu, gdje ostaje do kraja. Bare pođe zatvoriti vrata, ali ona mu reče):* Ostavi vrata otvorena, i onako je vruće.

BARE *(otvori vrata):* Evo, otvorena su.

LELA *(se uvali na jedan fotelj umorna od hodanja):* Umorila sam se.

BARE: Zašto si skinula kapelin? Danas sam te uopće prvi put vidio u kapelinu. Stoji ti tako lijepo. *(Sjedne prema njoj).*

LELA: Zato ne treba da spavam u njemu.

LUCA *(ulazi s vazom, podreže cvijeće nožicama, stavi ga u vazu, koja ostane na stolu).*

BARE: Boli li te noga?

LELA: Previše smo hodali.

LUCA *(pokupi podrezane petlje):* Odmah ću donijeti kavu. *(Otide).*

BARE *(se digne i zapali cigaretu. Hoda po sobi):* Ja sam ti govorio, da se vratimo, al ti si išla naprijed, kao da se i ne misliš vraćati.

LELA *(naslonjena u naslonjaču, s licem prema plafonu, uzdahne):* Ah, jest! Da mi je samo naprijed, dalje do beskonačnosti, otkle nema povratka. Otići. Otići za uvijek.

BARE *(približi se k njoj, stavi svoje lice uz njezino, nježno):* A i ja s tobom.

LELA *(odmakne malo glavu):* Ne, Bare. Ni s kim. Sama samcata, bez ičijeg podržaja.

BARE: Najednom si tako čudna! A cijelo popodne bila si dobre volje, skakala si s jedne strane teste na drugu, trgala cvijeće, pjevala, sakrivala se iza džbunja i zvala me, da te tražim.

LELA: Jest, bila sam vesela. Ali ti nisi razumio toga mog veselja. Žena, koja dolazi do ove granice, na kojoj se ja sada nalazim, treba da bude vesela i raskalašena. Šta misliš, jedna ovakva.

BARE: Ne, ti ne smiješ tako govoriti. Zar nemaš svu moju ljubav i sve moje?

LELA *(uzdahne):* Da, tvoju ljubav!

BARE: Hoćeš reći, da ti ona ne znači ništa? A ja znam, da me voliš. Više nego ujaka.Više od ikoga drugoga.

LELA: Ne govori tako, Bare. Ne dozvoljavam ti da tako govoriš. Pusti Josu na miru. Uopće molim te, ne dolazi k meni,, kad sam sama,

BARE: A ipak često si me sama zvala.

LELA: Pa i onda, kad te sama zovem. Molim te, ne dolazi više...

BARE *(ironično):* Ni onda, kada želim mojoj mladoj tetki reći: Dobro jutro.

LELA (tužno se nasmije): Šta je tebi do moga Dobra jutra! Da je tebi do toga, došao bi samo onda, kad dolaze i drugi, a ne bi vrebao na čas, kad sam sama.

BARE: Što bih ja vrebao! Dosada sam uvijek dolazio, kad je neko bio kod tebe ili ne...

LELA: Da, dolazio si. Al ipak si vrebao. Misliš, da se nisam dosjetila, kako tvoja vrata više ne škripe? Do danas su škripala, a sada na jednom. *(dršćućim glasom):* Ne dolazi više k meni, preklinjem te.

BARE: Ti nisi normalna, draga moja. Ne znaš ni sama, što hoćeš, a šta ne ćeš.

LELA: Moguće. Al ipak znam, da hoću jedno: Kani me se. Ja ne ću i ne mogu da činim krivo svome mužu. Morat ću konačno da mu sve priznam, a šta onda?

BARE *(uzbudi se):* Ništa mu ne ćeš priznati. Znam ja, da ne ćeš. Zakasnila si za to. Imala si govoriti iza onog, šta je bilo u vinogradu. Ili neki dan iza onog, što je bilo iza tvoje ispovjedi. Zašto mu onda nisi rekla? Zašto si se onda mlako opirala, da ja i dalje ostanem ovdje, kad je moja mater odlazila u Split? To je bio čas za priznanje. Zašto si onda zanijemila? Jer me voliš! *(Kad ona ne reče ništa, on nastavi upornije):* Da me ne voliš, govorila bi već prvi dan.

LELA *(uspravi se. čvrstim glasom):* Nije meni do tebe. Do njega mi je. I ako budem imala srca da mu sve kažem, ubit ću se. *(Spusti se opet na jastuke, zatvori oči, dišući naglo).*

BARE *(pokaje se, što je bio tako krut, pride k njoj, uzme joj ruku i prinese je k ustima, al prije neg je poljubi, šane):* Lele.

LELA *(ne otvorivši oči, istrgne ruku baš u času, kad je on htio da je poljubi).*

BARE *(se sad sagne nad njena usta s namjerom da ih poljubi, ali ona okrene glavu i njegov poljubac pane na njen obraz. On joj pri tom hitro odriješi vrpcu ispod grla i uroni svoje lice u njene prsi).*

LELA *(prigušeno krikne, bez otpora, najednom se nekako istrgne i potegne zvono).*

BARE *(se uspravi):* Šta radiš? *(Pođe prema pendžeru).*

LELA *(vežući nemirnim prstima vrpcu):* Šta imaš od toga? Kad ne sudjelujem ni u čemu, kao da sam kamen!

LUCA *(ulazi i nosi na poslužavniku pribor za bijelu kavu, s kavom i skorupom i tanjurić s narezanim biskvitom).* Evo kava. I pandišpanja za šjor Baru. A i skorup je tu! *(Postavlja šolje na drugoj strani stola).*

BARE *(nagne se nad skorupom):* To volim.

LELA: Uspi mi, Luce, al bez ičesa. Više kave, neg varenike.

LUCA: Znam ja, kako vi hoćete. *(Uspe kavu i jednom i drugom).*

BARE *(sjedne pred svoju šolju, uzme punu kašičicu skorupa i prelije ga na kavu):* Kad sam dolazio amo kao gimnazijalac, već putem sam se radovao, koliko ću skorupa naći kod uje. Kod kuće ga nisam dobivao.

LUCA *(šaljivo):* Znam ja to dobro, šjor Bare. *(Ode).*

BARE *(umače biskvit u kavu i jede):* Ogladnio sam.

LELA *(ne govori i ne pije, samo ga gleda, kako jede).*

BARE: Zašto ne piješ?

LELA: Ne pije mi se. Najvoljela bih leći, pa spavati.

BARE: Sada?

LELA: I ne probuditi se.

BARE *(digne se srdito):* To je tvoje obećanje! Rekla si mi, da ćeš danas, kad nema ujaka kod kuće, čitav dan biti samnom, a sad neprestano jaučeš i tužiš se, kao da smo pri ukopu. *(Sjedne ponovno).*

LELA *(promiješa kavu i srkne jedan gutljaj):* Ne srdi se, Bare, molim te. Zar nisam čitavo vrijeme bila dobre volje, vesela i luda kao kakva djevojčica? Bila sam ti dobra, pustila sam te, da radiš od mene, što ti volja, i obećala sam ti sve, što si god htio — pa šta hoćeš više od mene?

BARE *(približi se njoj sa stolicom):* Da me voliš bez ikakvih drugih misli. Kao nekada.

LELA: Kako si nepravedan! Kako si sebičan! *(Digne se i odaleči se od njega).* Nemoguće je, Bare, da ja budem bez tih durgih misli, o kojima ti govoriš. One i nisu druge, one su moje prve misli. Lako bi bilo, da nije njih! Nekada — nije ih bilo. Al onda je tebi bilo sve svejedno.

BARE: Svi tvoji razlozi svršavaju uvijek s jednim te istim prijekorom. Zašto ne zaboraviš na ono, što je prošlo?

LELA: Pa ti si onaj, koji se ne prestano pozivlješ na ono »od nekada«. Ti me ne ćeš onakvu, kakva sam danas. Al ja ne mogu da budem drukčija. Ja ne mogu da izbrišem posljednje godine moga života i da se odrečem sreće, koju su mi pružile. Budi zadovoljan, što si me doveo dotle, da se borim protiv tebe i protiv sebe, a ne znam, kako da se odhrvam. Al tebi je glavno samo jedno: da dođeš do posljednjeg svog zadovoljstva. A šta ću ja onda?

BARE: Hoćeš da odem kući? Ja idem ovaj čas odavle, ne ću sačekati ni da večeram. Idem ravno k ujaku i reći ću mu, nek me pusti da idem. *(Uputi se k izlazu).*

LELA *(stane preda nj):* Ostani! Trebao si otići onda, kad sam te preklinjala, da to učiniš. Onda, kad nisam imala rašta da sebe prekorim. Al sada?

BARE *(slegne ramenima i dođe do fotelja, gdje sjedne):* Kako hoćeš.

LELA *(pođe polako, umorno do sofe, sjedne, nasloni čelo na ruku. Pauza). Oboje muče. Konačno ona reče tiho):* Dođi amo.

BARE *(počeka tren, onda se polako digne i sjedne do nje):* Ne volim ova tvoja komplicirana raspoloženja. Sad ovako, sad onako.

LELA *(nasloni se na njegovo rame):* Nije mi lako, Bare. Priznaj, da mi nije lako. Ja sam kao zvijerka u šumi, koju gone sa svih strana, i ona ne zna, kud bi. A izlaz valja da se nađe! *(Uspravi se jako):* Izlaz, Bare, čuješ li, izlaz iz sveg toga. *(Tiše):* Oslobođenje od svega, a najviše od same sebe. Budi dobar sa mnom.

BARE *(obuhvati je preko leđa nježno):* Pa vidiš — i jesam dobar s tobom. *(Privine je k sebi):* Volim te.

LELA *(izvuče se iz zagrljaja):* Ako me uistinu voliš, pusti me samo pola ure da mirujem.

BARE *(digne se, stavi na vrh sofe dva jastučića, jedan na drugi):* Dobro. Evo, lezi ovdje i miruj! Ja ću sjesti tamo. *(Pokaže na jedan fotelj).* I ne ću se ni maknuti.

LELA: Ne, ne, hoću da budem sama.

BARE: A kud ću ja?

LELA: Idi preko, počini malo iti i čekaj, dok te zovnem. Ako slučajno zaspem, probudi me. *(Ona legne na sofu).*

BARE *(priđe k njoj):* Do viđenja! *(Miluje je po glavi i prigne se k njoj tiho):* Koliko me voliš? Reci?

LELA *(molećim glasom):* Idi.

BARE *(blago):* Ne idem, dok mi ne rečeš.

LELA: Ne znam ni sama. Ne znam uopće, da li se može voljeti onaj, koji je uzrok naše nesreće. Idi već jednom!

BARE: I baš me tjeraš! *(Skoro uvrijeđeno):* Dobro. *(Kao da će otići).*

LELA: Ne, ne tjeram te. *(Digne ruku prema njemu):* Prigni se, reć ću ti nešto na uho.

BARE *(se prigne, ona mu nešto diskretno prišapne, a ona zadovoljnim licem sluša i reče):* Razumio sam. *(Primi je zatim objema rukama za glavu pa reče toplo, skroro strasno):* Ti! *Iziđe i zatvori vrata za sobom).*

LELA *(ostane ležeći, podvukavši obje ruke pod zatiljak, zatvori oči, miruje nekoliko trenutaka, onda se uspravi sjedne na sofu, ponovo miruje, konačno se naglo digne, kao da se na nešto odlučila, pođe do kredence, izvuče iz jedne škrabije list hartije, nađe tu i olovku, ponese ih na sto li počne da piše. Najprije piše i ništa ne govori. Nakon dva tri retka stane i nijemo pročita ono, što je napisala, a posljednju izreku čita na glas, mirno polako, bez naglašavanja):* ... a nekad smo se vrlo voljeli, pa sam utvrdila sa zaprepaštenjem, da ne ću moći da se odupirem dugo njegovim nasrtajima ... *(Nastavi da piše i ne govori. Kad je tako napisala dva tri nova retka, začuje iz dvorišta REPČEV glas):*

REBAC *(ispod pendžera):* Lele! Lele!

LELA *(se trgne, poleti k pendžeru, otvori ga i uskoro veselo reče):* Joso! Kad ste se vratili?

REBAC: *(k. g.)* Malo prije.

LELA: Dođi gore. *(Zatvori pendžer, pođe hitro k stolu i sakrije onu hartiju ispod stolnjaka, u to se za-*

čuju i Repčevi koraci u hodniku. Ona otvori vrata). No, kako je bilo na fabrici? Šta veli proto? *(Čitava ova scena teče lagano, vedro, bez ikakvoga sumora ili predosjećaja).*

REBAC *(ima u ruci nacrte, koje pokazuje):* Stvar dobro napreduje. Bare je sve to lijepo zamislio. Ja sam znao, da on to zna, iako je proto ponešto nezadovoljan. To će biti zbilja divan ljetnikovac, Ovdje je tvoja soba, a do nje moj škritorij — ovdje naša spavaona, uz nju kupaona. *(Šaleći se).* Kao kod kontese Fanfonja, s velikim ogledalima, o kojima je Domina fantazirala. S ove strane su sobe za goste, a ovu mansardu prema sjeveru, s ogromnim pendžerima, odredio je Bare za svoj atelier —

LELA *(prestrašeno):* Zar on misli ovdje stanovati?

REBAC: Ne, ne. Samo kad bude ljetovao kod nas. *(Uzme jedan drugi nacrt).* Ovo je prizemlje. Tinel, salon, veranda, teraca, vidiš? *(Pokazuje treći nacrt).* A ovo je kuhinja, a tu je dizalo, po kome se šalje jelo u tinel. *(Veselo).* Sve će to biti bolje i ljepše, nego u ovoj ruševini. Je li ti pravo?

LELA *(opazivši, da se on svemu raduje kao malo dijete):* Kad je tebi pravo, i meni je.

REBAC: Pa znao sam ja. Baš mi je žao, što si ispočetka bila proti ovome. Kao da nisi vjerovala u me. Al kad sam ja nešto počeo, to ne može zlo svršiti. Ta ne živim u oblacima kao tvoj pokojni ćaća. Ja znam točno, kud što vodi. Ja znam, što hoću.

LELA: Ja se uvijek bojim ove tvoje velike vjere u se. Daj Bože, da je nikad ne izgubiš. A čime, veliš, da je proto nezadovoljan?

REBAC: On veli, da Bare sve to sastavlja bez ljubavi prema materijalu. Ipak — oduševljen je. Ne toliko nacrtima i radovima, ali s jednom velikom pastrvom, koju smo ulovili u vrelu Cetine *(pokaže daljinu ruke)* i ispekli na žeravici. A sad nas čeka mlado kozle kod Jakova! Oni su već tamo. Ja sam došao da uzmem malo duhana. *(Vadi tabakijeru).*

LELA *(mu uzme tabakijeru iz ruke, pogleda u kovčežić):* Samo dvije, tri cigarete! Reći ćeš, da te zanemarujem. Al eto *(sjedne i stane da mota cigarete).* sjedi i pričekaj malo. Ne žuri ti se valjda?

REBAC: Ni najmanje. Šta si ti radila čitav dan? *(Čuje se jedan tango na harmonici).*

LELA *(pripali cigaretu i pruži mu je):* Puši, međutim. Jutros sam bila na misi, onda smo ja i Bare ručali, poslije smo otišli da gledamo kolo, a zatim pošli u šetnju. Zato i nisam stigla da ti savijam cigarete. *(Mota ih hitro dalje, oblizuje i slaže u tabakijeru!)* Ako umrem prije tebe, ne ćeš više znati, kako se motaju!

REBAC: Ne bojim se ja toga. Daleko sam ja pred tobom. Samo ti, kad mene više ne bude, bogzna, kome ćeš ih motati!

LELA: Ja? *(Gleda ga trenutak u oči):* Nikome, mužu dragi. *(Stavlja laganom kretnjom domotanu cigaretu u tabakijeru i mota novu):* Nikome ništa od mene. *(Oblizne cigaretu i stavi je u tabakijeru:* Samo tebi.

REBAC: A gdje je Bare?

LELA: Preko, u svojoj sobi. Čuješ harmoniku! Umorio se od šetnje.

REBAC: A gdje ste to bili?

LELA: Daleko. Sve do Kraljeva Gumna. Pogledaj, koliko sam nabrala cvijeća.

REBAC: Nije pametno, što hodaš toliko, s tom nogom.

LELA: Dobro je već. Mogla sam ja još i dalje. Bare je sustao. *(Mota posljednju cigaretu).* Evo, ovo je posljednja — na žalost.

REBAC: Nu je vidi! Zašto na žalost?

LELA: Sad ćeš otići i opet me ostavljaš. *(Pruža mu tabakijeru, on je primi, stavi u džep i digne se. A ona ga gleda, potpuno veselo):* Otkad se gradi fabrika, uvijek me ostavljaš.

REBAC *(priđe k njoj i primi je kažiprstom i srednjim za obraz):* Proći će i to.

LELA: Predugo mi traje. Dulje nego li mogu izdržati. *(Digne se, obuhvati ga rukom oko vrata, poljubi ga ispod uha):* Mužu dragi! *(Zajeca, uronivši glavu u njegovo rame).*

REBAC *(je drži preko tijela):* No, no, Lele — dokle ćemo tako? Šta je to s tobom u posljednje vrijeme!

(Drugom rukom preko njene glave): No, čuješ, šta ti je? *(Harmonika prestane).*

LELA *(digne naglo glavu, odvoji se od njega):* Ah, ništa! Već je sve prošlo! *(Gledajući ga, nasmiješi se):* Sad se opet smijem.

REBAC: No, hvala Bogu! Kad večerate, dođi po mene k Jakovu.

LELA: Vidjet ćemo, ako me noge još budu držale.

REBAC: Zbogom! *(Odlazi).*

LELA *(za njim do vrata veselo):* Pozdravi prota i želim mu dobar tek uz kozlića! *(Zatvori vrata, vrati se k stolu, sjedne, izvuče hartiju ispod stolnjaka i podglasno čita posljednje retke, što je prije napisala):* Ja sam međutim vjerna žena i daleko sam od toga, da tebe, koji si mi dobar *(umetne olovkom jednu riječ, koja joj je izmakla)* i koji me voliš, prevarim. *(Piše dalje, istodobno govori, samo nešto tiše, a jednako stvarno):* Hoću da ti ostanem vjerna do groba, kako sam se zaklela... *(Piše dalje, a više ne govori. Onda nakon još dva napisana retka nastavi opet pisanjem, al sada šapće treptavim glasom):*... i zato, da ne bih podlegla iskušenju, idem radije u smrt. — *(Napiše još nekoliko riječi, potpiše se, složi hartiju u četvero, napiše na vanjskoj strani dvije riječi, onda pomalo prigne glavu do ruba stola, ostane tako nekoliko trenutaka. Konačno se digne, otvori kovčežić, podigne ša, kom duhan u njemu, turi unutra pismo, prekrivši ga duhanom, zatim pođe odlučno do vrata, otvori ih, pa vikne u hodnik):* Bare!

BARE *(Izađe odmah iz sobe):* Evo me.

LELA: Dođi i donesi tvoju harmoniku.

BARE: Šta će nam sad harmonika? I onako tvrdiš, da ti ide na nerve!

LELA: Donesi je, kad ti velim. *(Vrati se s vrata u sobu).*

BARE *(poslije malo, uđe s harmonikom):* Tu smo, i ja i harmonika.

LELA *(gurne ga na sofu):* Sjedni tu i sviraj nešto. Ja ću međutim da se preobučem.

BARE: Čuo sam maloprije ujakov glas. Šta je htio? *(Već sjedi na sofi i drži spremnu harmoniku).*

LELA: Ponestalo mu cigareta. Otišli su k Jakovu. Poslije večere idemo i mi tamo. *(Sprema se da pođe desno, prema malim vratima, strogo šaljivo):* Da se nisi maknuo otale! Samo čekaj. *(Na vratima kamarina, skoro nježno):* I sviraj lijepo. *(Ona iščezne, a on svira svoj tango. To potraje neko vrijeme. Najednom se začuje iz kamarina užasan Lelin krik i kao da se nešto srušilo na tle. Zatim hroptavo stenjanje, s raskidanim riječima).*

BARE *(skoči, odbaci harmoniku na jednu stolicu, poleti tamo, gdje je Lela. Domalo iziđe, sav zaprepašten, očajno):* Lele! *(Jače, skoro kao krik):* Lele! Šta si učinila, Lele? *(Skoči, potegne snažno konop od zvona, koje odjekne kroz prazne prostorije stepeništa, vičući izvan sebe):* Luce! Luce! *(LUCA se pojavi na stepenicama):* Mlijeka, hitro mlijeka! Gospodarici je zlo! Vaso nek ide po ljekara! A gazda je kod Jakova. Brzo! Brzo! *(Vrativši se nosi u naručaju Lelu i povuče je na sofu):* Gospe sveta! *(Sjedne na sofu do nje, nagne se nad njeno lice):* Lele, šta si učinila? Lele, pogledaj me! *(Ona stenje, muca i sve trepti u groznici).*

LUCA *(uleti sa sudom mlijeka i čašom):* Šta je, zaboga! Ajme meni! *(Stavi mlijeko na stolicu i zgrabi čašom):* Šta ste joj učinili? Ajme!

BARE *(uzme čašu iz Lucine ruke, podigne glavu i siplje joj mlijeko u usta).* Pij Lele, dobro se napij! *(Leli se prosiplje mlijeko mimo usta).*

LUCA: Umire, šjor Bare! Umire!

BARE: Ugrij kakvu tikulu ili komad gvožđa, brzo! *(Luca odleti van, a on ponovno kuša, da Leli da mlijeko):* Uzmi, Lele! *Lela cvili, u grlu joj grgoće mlijeko i prosiplje se iz usta, ne može da drži uspravno glave. On joj opet spušta na uzglavlje, opet potegne zvono i kriči na vartima):* Ljekara! Brzo ljekara! *(Poleti k prozoru, otvori ga, vikne nekom dolje):* Mali, leti po ljekara! Brzo!

LUCA *(se vrati s vrućim gvožđem umotanim u krpu):* Gvožđe s fogolera.

BARE: Dobro je. Stavi joj na štumak. *(Raskine joj odijelo, a Luca joj položi gvožđe na želudac).* Tako. *Lela je sva iznemogla, više se ne grči, samo dršće.*

On povuče sa sofe prebačeni plaid i pokrije njime Lelu.

LUCA *(sjedne k Leli, obuhvati je preko leđa, briše joj usta):* Gospodarice, draga moja gospodarice! Pa to je krv! *(Okrene se Bari):* Ona je nešto popila! *(Pričini joj se, da se Lela makla):* Hoćete li šta, gospodarice?

LELA: *(otvori oči, kao da hoće nešto reći).*

BARE *(i on nagnut nad bolesnicom):* Lele, šta hoćeš? Lele —

LUCA *(sva već u suzama):* Recite meni, vašoj Luci — *(zaguši joj plač riječi).*

LELA *(pretrgnutim šaptom jedva izgovara):* Fra Jere...

LUCA *(Bari tiho):* Hoće fratra. *(Digne se):* Idem ja po nj. *(Izlazeći kao da moli):* Sveta Gospa Sinjska, pomozi nas... *(Izgubi se).*

BARE *(stoji uz sofu i nepomično gleda u Lelu).*

LELA *(je sada potpuno mirna, kao da ništa ne osjeća, otvori mutne umorne oči, pogleda tren Baru, zatvori ih opet, onda joj glava malo klone na stranu i osta nepomična).*

BARE: *(sjedne do nje, primi je za obje ruke preko pulsa i sluša, da li otkucava. Još jedamput pokuša da je zovne vrlo tiho):* Lele! *(Kad ona ne reagira, on makne malo skut od plaida na stranu, sagne se, prisloni uho na njeno srce. Kad ne čuje kucanje, zatvori joj oči sa dva prsta, zatim se digne, zapali svijeću na svijećnjaku i stavi ga na rub sofe, gdje leži Lelina glava. Uzme stolicu, prinese je uz sofu, sjedne na nju i laktovima na koljenima spusti glavu u dlanove. Pauza. Vjetar izvana nadimlje zavjese na pendžerima. Poslije malo začuje se na stepeništu razgovor, nemiran, isprekidan, sav u usklicima, i hitri koraci u hodniku. Bare se digne. REBAC nasrne u sobu, a za njim LJEKAR. Poslije malo PROTO krupan, odebeo, gospodin, s dugom bradom.*

REBAC *(gurne Baru, prolazeći mimo njega, sav blijed, zaduhan, dršće od strava):* Za ime Božje! *(Poleti do sofe, sruši se na nj, pograbi Lelu za glavu i viče sav izvan rebe):* Lele! Lele! Probudi se! *(Ljubi joj glavu, lice u paroksizmu boli):* Govori, Lele! *(Okrene se Ljekaru, koji stoji iza njega, prestravljenim glasom):* Doktore, ona ne živi!

LJEKAR *(ga primi za lakat, odmakne ga):* Pustite me... *(Dok on pregledava Lelu, u sobi je teška tišina. svi stoje nepomični. Bare kraj stola, Proto kraj vrata, Rebac kod sofe, vrh Leline glave. Nakon kratkog pregleda ljekar tiho): Svršeno je.* Otrovala se. *(Sad se Proto prekrsti i spusti glavu, kao da moli. Bare se okrene i spusti i on glavu. Rebac se baci na smrtno tijelo, uroni licem u nj i zajeca).*

REBAC *(ustane, pa vikne očajno):* Zašto? *(Kratka pauza, Bari, tiše):* Znaš li ti zašto?

BARE *(samo slegne ramenima).*

LJEKAR: Molim, da se ovdje ništa ne dira, dok ne dođe komisija.

REBAC *(sabere se, povuče plaid preko Lelina lica, okrene se i reče odlučno):* Hvala vam, gospodo! Sad me ostavite sama. *(Ljekar pođe prvi k izlazu. Bare za njim. Kad se i Prota uputi za njima, ustavi ga Rebac):* S fabrikom je svršeno. Obustavite posao! A vas ću isplatiti, kako je već utanačeno. *(Proto ode bez riječi.) Jedva je izašao, pojavi se na ulazu*

FRA JERE: Kako joj i priliči, sinko! Ona je umrla bez grijeha!

FRA JERE *(pruži Repcu ruku).*

REBAC *(klikne neutješivo):* Prekasno, fra Jere. *(Grcne mu jecaj u grlu).*

REBAC *(kad je fra Jere svršio):* Daj joj, molim te, kršćanski ukop i mjesto na groblju.

FRA JERE *(priđe k Leli i tiho je blagoslovi).*

Zastor.

